



Universitat
de les Illes Balears

TREBALL DE FI DE MÀSTER

QUINA ÉS L'ACTITUD DELS DOCENTS D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA ENVERS A LA DISCAPACITAT

Maria Antònia Esteva Salvà

Màster Universitari en Primera Infància: Perspectives i Línies d'Intervenció

(Especialitat/Itinerari d'Educació)

Centre d'Estudis de Postgrau

Any Acadèmic 2020-21

QUINA ÉS L'ACTITUD DELS DOCENTS D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA ENVERS A LA DISCAPACITAT

Maria Antònia Esteva Salvà

Treball de Fi de Màster

Centre d'Estudis de Postgrau

Universitat de les Illes Balears

Any Acadèmic 2020-21

Paraules clau del treball:

Actitud, docents, discapacitat.

Nom Tutor/Tutora del Treball: Juan Jordi Muntaner Guasp

RESUM

L'actitud dels docents envers a la discapacitat és la clau perquè hi hagi un canvi de perspectiva cap a la inclusió. L'objectiu de tenir una mirada especial i una actitud positiva, a la pràctica, és per aportar una atenció adequada a tots els alumnes independentment de les seves característiques i condicions personals. D'altra banda, cal dir que els docents són la base d'aquest canvi i més concretament, les seves actituds. Així doncs, aquesta investigació pretén analitzar a través d'algunes variables l'actitud dels docents envers a la discapacitat duent a terme una qüestionari i partint dels resultats obtinguts a través de la revisió sistemàtica de diversos articles.

PARAULES CLAU: actitud, docents, discapacitat.

ABSTRACT

Teachers' attitudes towards disability are the key to a shift towards inclusion. The aim of having a special look and a positive attitude, in practice, is to provide adequate attention to all students regardless of their characteristics and personal conditions. On the other hand, it must be said that teachers are the basis of this change and, more specifically, their attitudes. Thus, this research aims to analyze through some variables the attitude of teachers towards disability by carrying out a questionnaire and based on the results obtained through the systematic review of several articles.

KEY WORDS: attitude, teachers, disability

ÍNDIX DE CONTINGUTS

1. Introducció i justificació	pàg. 4
2. Contextualització de la investigació	pàg. 5
3. Estat de la qüestió	pàg. 7
3.1. Metodologia de l'Estat de la Qüestió	pàg. 7
3.1.1. Fonts d'informació	pàg. 7
3.1.2. Criteris de selecció	pàg. 8
3.2. Resultats de l'anàlisi de la literatura	pàg. 12
4. Marc conceptual	pàg. 17
4.1. La discapacitat	pàg. 17
4.2. L'actitud	pàg. 24
4.3. L'actitud dels docents	pàg. 26
5. Metodologia de la recerca	pàg. 29
5.1. Formulació del problema de la investigació	pàg. 30
5.2. Objectius de la investigació	pàg. 30
5.2.1 Objectiu general	pàg. 30
5.2.2. Objectiu específic	pàg. 31
5.3. Elecció dels participants i mostra	pàg. 33
5.4. Consideracions ètiques	pàg. 35
5.5. Procediment	pàg. 36
5.6. Instrument	pàg. 37
5.7. Procés d'anàlisi i interpretació de les dades	pàg. 42
5.7.1. Resultats obtinguts	pàg. 43
5.7.2. Resultats de les hipòtesis	pàg. 46
6. Discussió dels resultats	pàg. 53
7. Conclusions i reflexions finals	pàg. 55
8. Limitacions	pàg. 56
9. Transferència i difusió	pàg. 57
10. Referències bibliogràfiques	pàg. 58

1. Introducció i justificació

Des de la meua pròpia experiència com a mestre d'educació primària i mestra de suport, sempre he defensat que les actituds dels docents tenen molt a veure en com es du a terme la inclusió dels alumnes, i sobretot per poder assolir una educació on tots i cadascun dels infants hi tinguin cabuda independentment de les seves característiques. Des del meu punt de vista, penso que en els darrers anys els docents ha anat evolucionant i fent passos importants en la manera de percebre als alumnes amb discapacitat, però aquest camí no ha arribat a la seva fi.

Cal dir doncs, que aquest canvi s'ha anat fent al llarg de la història, però sobretot ha adquirit importància durant els darrers anys. Llavors, podem dir que el que s'ha pogut observar ha estat un canvi d'idees o d'actituds per part dels docents. Alguns exemples d'aquests són; la idea de que totes les persones som iguals sense necessitats d'etiquetes, ja sigui per raça, sexe, necessitat, entre d'altres. Així doncs, per una banda podem començar a dir que hi ha hagut una mena de trencament d'algunes percepcions negatives i una pèrdua de prejudicis. Però per altra banda, aquesta mirada inclusiva no acaba de consolidar-se del tot en els centres educatius, ja que encara avui en dia podem escoltar termes despectius o negatius cap a les persones amb algun tipus de discapacitat o discriminant-los amb imposicions d'etiquetes sense tenir en compte els seus drets. Així doncs, el repte està en canviar aquestes actituds.

D'altra banda, cal remarcar que no és l'alumne que s'ha d'adaptar, sinó que és el sistema i el mestre que ho han de fer davant cadascuna les característiques dels seus alumnes. Hem de tenir en compte, que la primera passa perquè un mestre pugui ser inclusiu i tingui una actitud positiva davant el seu context és dur a terme un canvi de creences, ja que estem acostumats a posar el focus amb l'alumne i no en el context. Llavors, tot comença per les creences. De fet, si nosaltres no tenim unes creences positives sinó amb unes idees arrelades a èpoques anteriors, no podrem tenir unes perspectives de futur per poder canviar aquesta concepció i aquestes actituds.

També, cal remarcar la importància que té la manera en què es vegi l'escola, és a dir, aquesta s'ha de convertir en un espai on hi hagi un ambient acollidor, on tots els alumnes hi tinguin cabuda tenint en compte cadascuna de les seves característiques

i on els docents es mostrin amb unes actituds positives davant els seus alumnes i sobretot que es sentin motivats davant aquells que presenten alguna dificultat.

M'agradaria dir que des que exerceixo de mestra de suport dins l'aula encara veig més la importància de conscienciar tant als infants com als docents de la realitat tal com és, i abandonar les visions i els pensaments arrelats als anys passats, ja que en moltes ocasions dins l'aula s'han dut a terme comentaris i actituds negatives per una manca de coneixement i valors no inculcats. Tal com en parla Verdugo et al., (2009): "Els valors transmesos per la societat són fonamentals pel suport a la inclusió social i la millora de la qualitat de vida tant per a persones amb discapacitat com per al conjunt de la societat" (p.62)

Així doncs, l'escola s'ha de fonamentar en valors i per establir-los requereix un bon diàleg, una bona reflexió, un bon debat i sobretot consens. Llavors, els tres elements claus que segueixen una direcció circular, és a dir, que un depèn de l'altre són; inclusió, qualitat i equitat

Per concloure aquest apartat, m'agradaria fer visible el meu paradigma com a docent i aquest és; que totes les persones som iguals, cadascun amb les nostres característiques que ens fan ser diferents i especials. Per tant, no ens hem de quedar arrelats amb pensaments, visions i sobretot actituds del passat, ja que en aquells moments es desconeixien moltes coses, i actualment tenim la sort de tenir a les nostres mans investigacions, professionals, experiències, estudis,... que ens poden aclarir certs dubtes, mites, pensaments equivocats i sobretot ens poden ajudar a canviar la nostra actitud davant certes situacions o contextos que se'ns poden plantejar com a docents.

2. Contextualització

Aquesta investigació neix de l'interès en saber més sobre les actituds que tenen els docents envers els infants amb algun tipus de discapacitat. El fet que actualment encara hi hagi algunes actituds d'exclusió o rebuig cap als alumnes amb discapacitat, així com algunes pràctiques docents bastant negatives han estat algunes de les raons per emprendre el camí d'elaborar aquest estudi.

Com molt bé en fa referència Martínez et al., (2011a): “La literatura existent incideix en què l’èxit d’un sistema educatiu inclusiu està directament relacionat amb les actituds positives de la comunitat educativa” (p.3). Llavors, aquí rau la importància d’aquest estudi, ja que dur a terme una educació inclusiva, és a dir, implantant aquesta manera de pensar, de sentir i de viure, acabarem amb la discriminació que pateixen els infants amb algun tipus de discapacitat.

Així doncs, per començar cal fer menció al significat del concepte *inclusió*. Tal com en fa menció les Nacions Unides, UNESCO (2005), ho defineix com:

“El procés de tractar i respondre a la diversitat de necessitats mitjançant l’increment de la participació en l’ensenyança, la cultura i les diferents comunitats, i mitjançant la reducció de l’exclusió social i educativa” (p.11).

Llavors, podem dir que la inclusió i l’educació són dos conceptes que van molt lligats entre si, fent que les aules es converteixin en espais educatius on tots els alumnes hi tinguin cabuda, ja que com molt bé en parla Jaguaco (2020): “L’educació no només implica pressuposts acadèmics sinó també és la formació de persones en un sentit integral, de manera activa i participativa, prenent en compte les seves capacitats i necessitats, més que les seves limitacions per aconseguir un progrés” (p.11)

D’altra banda, cal dir que la inclusió dels alumnes amb algun tipus de discapacitat hauria de ser una de les prioritats per la societat en general, per les administracions i les polítiques, però si d’una cosa n’estem segurs és que això només es pot aconseguir a través de l’educació. Tal com en parla Garabal et al., (2015): “La manera en què els docents responen a les necessitats dels seus alumnes és una variable molt més poderosa per determinar l’èxit de la integració que qualsevol estratègia administrativa o curricular” (p.2). Per això, hem de tenir en compte que l’educació és la peça clau per poder dur a terme una bona integració de totes les persones, i per això, és un element fonamental per a les persones amb algun tipus de discapacitat (Alonso et al., 2007)

Així doncs, el present estudi és important perquè pot oferir una versió més actualitzada de com són aquestes actituds dels docents respecte als infants amb

algun tipus de discapacitat, a través dels docents dels diversos centres d'Educació Primària del pla de Mallorca. Llavors, ens permetrà saber si es duen a terme mesures inclusives i detectar quines barreres hi ha.

3. *Estat de la qüestió*

En aquest apartat es passarà a explicar la part de la revisió sistemàtica que s'ha dut a terme per trobar la bibliografia específica sobre el tema investigat. Així doncs, podrem trobar-hi el punt de partida d'aquesta investigació, les fonts d'informació utilitzades, els criteris de selecció que s'han creat per incloure o excloure els documents trobats i, finalment, els resultats als quals s'han arribat a partir de la documentació extreta.

3.1. *Metodologia de l'estat de la qüestió*

La investigació parteix del punt d'alguns estudis i investigacions anteriors que s'han realitzat, tant a nivell nacional com a nivell internacional.

3.1.1. *Font d'informació*

Pel que fa a la informació obtinguda sobre el fenomen, hem dut a terme una recerca bibliogràfica sistematitzada a diverses bases de dades: Dialnet i Scopus. Aquestes, han estat seleccionades per la gran quantitat d'informació en documents que ens han aportat sobre el nostre fenomen a investigar.

Per poder dur a terme aquesta recerca, s'han hagut d'escollir algunes paraules claus o descriptors, per tal de dirigir el camí cap al que nosaltres ens interessa. Aquestes són: actitud, docents i discapacitat. Cal dir, que la selecció d'aquestes tres paraules claus han sorgit de la revisió de l'anàlisi bibliomètric que s'ha dut a terme i on ens hem fixat amb el percentatge d'aparició dels descriptors de cadascun dels documents trobats en la base de dades. Així doncs, han estat seleccionats a causa de la contínua reiteració.

Taula 1: Base de dades utilitzades i articles extrets de cadascuna d'aquestes

Base de dades		Nombre de resultats	Data d'accés
Equació de cerca			
Dialnet	Actitud, docentes, discapacidad	117	17/10/2020
Scopus	TITLE-ABS-KEY ((attitude AND teachers AND disability)	219	18/10/2020

Font: Elaboració pròpia

3.1.2. Criteris de selecció

Taula 2: Resum dels documents trobats en les bases de dades

Dialnet		Scopus	
72	Articles de revista	180	Articles de revista
30	Tesis	55	Tesis
13	Articles de llibres	10	Articles de llibres
2	Llibres	4	Llibres

Font: Elaboració pròpia

Taula 3: Resum de la filtració dels documents de les bases de dades

Inclusió			Exclusió		
	Dialnet	Scopus		Dialnet	Scopus
Articles de revista	72	222	Documents repetits en les dues bases de dades	0	0
Articles de recerca	26	23	Continguts que no aporten informació	30	8
De lliure accés	62	238			
Idiomes: castellà, català i anglès	62	202			

Font: Elaboració pròpia

Taula 4: *Articles categoritzats segons les paraules clau*

Article	Actitud	Discapacitat	Docent
1. Actitudes hacia la diversidad en estudiantes universitarios	x	x	
2. Guidelines for Inclusion		x	
3. Inclusión escolar: Reflexiones desde las concepciones y opiniones de los docentes	x	x	x
4. Discapacidad e integración educativa: ¿Qué opina el profesorado sobre la inclusión de estudiantes con discapacidad en sus clases?	x	x	x
5. Profesores de ESO y necesidades educativas especiales	x	x	x
6. El cambio educativo desde una perspectiva de calidad de vida	x	x	
7. Sobre el concepto de discapacidad. Una revisión de las propuestas de la OMS	x	x	
8. Clasificaciones de la OMS sobre discapacidad		x	
9. Actitudes ante la discapacidad en el alumnado universitario matriculado en materias afines	x	x	x
10. Prejuicios entre los estudiantes hacia las personas con discapacidad: reflexiones a partir del caso de la Universidad de Alicante	x	x	
11. Los docentes de la Universidad de Burgos y su actitud hacia las personas con discapacidad	x	x	x
12. Concepciones sobre el proceso de inclusión educativa de alumnos con discapacidad intelectual en la educación secundaria obligatoria	x	x	x
13. Actitud de los profesores hacia la inclusión educativa	x	x	x
14. Variables de éxito en la formación del profesorado	x		x
15. Las percepciones y actitudes del profesorado hacia la inclusión del alumnado con necesidades educativas especiales como indicadores del uso de prácticas educativas inclusivas en el aula	x	x	x
16. Evaluación de actitudes de los profesionales hacia las personas con discapacidad	x	x	x
17. Prevención en educación infantil: estudio de las actitudes hacia la discapacidad de docentes.	x	x	x
18. Profesores de ESO y necesidades educativas	x	x	x

especiales			
19. La discapacidad auditiva y el docente universitario. Una realidad poco abordada	x	x	x
20. Managing ethical problems in qualitative research involving vulnerable populations, using a pilot study		x	
21. Actitud del profesorado ante la integración del alumnado con discapacidad en Extremadura	x	x	x
22. El licenciado en Relaciones Industriales buscando oportunidades de trabajo para personas con discapacidad.	x	x	x
23. Actitudes de docentes y estudiantes hacia la discapacidad en la Universidad da Coruña.	x	x	x
24. Las actitudes como factor clave en la inclusión universitaria.	x	x	x
25. Clasificaciones de la OMS sobre discapacidad		x	
26. An international comparison of pre-service teacher attitudes towards inclusive education	x	x	x
27. Aplicación de los principios éticos a la metodología de la investigación.	x		
28. Physical Education teachers' attitudes towards the inclusion of students with disabilities	x	x	x
29. Actitudes hacia la diversidad en estudiantes universitarios	x	x	x
30. Evaluación de actitudes de los profesionales hacia las personas con discapacidad	x	x	x
31. Las percepciones y actitudes del profesorado hacia la inclusión del alumnado con necesidades educativas especiales como indicadores del uso de prácticas educativas inclusivas en el aula	x	x	x
32. Clasificaciones de la OMS sobre discapacidad		x	
34. Variables de éxito en la formación del profesorado			x

35. Actitud de los profesores hacia la inclusión educativa	x	x	x
36. Concepciones sobre el proceso de inclusión educativa de alumnos con discapacidad intelectual en la educación secundaria obligatoria	x	x	x
37. Los docentes de la universidad de burgos y su actitud hacia las personas con discapacidad	x	x	x
38. Prejuicios entre los estudiantes hacia las personas con discapacidad: Reflexiones a partir del caso de la universidad de alicante		x	
39. Actitudes ante la discapacidad en el alumnado universitario matriculado en materias afines	x	x	x
40. Sobre el concepto de discapacidad. Una revisión de las propuestas de la OMS		x	
41. El cambio educativo desde una perspectiva de calidad de vida		x	
42. Discapacidad e integración educativa: ¿Qué opina el profesorado sobre la inclusión de estudiantes con discapacidad en sus clases?	x	x	x
43. Inclusión escolar: Reflexiones desde las concepciones y opiniones de los docentes	x	x	x

Font: *Elaboració pròpia*

Una vegada es va tenir seleccionats tots els articles de recerca necessaris, es va passar a una lectura de manera detallada de cadascun dels articles agafant les parts més importants de cadascun d'ells i posant-les a un document a part per poder tenir-hi accés de manera més eficaç.

3.2. Resultats d'anàlisi de la literatura

Després de dur a terme una lectura minuciosa dels articles, podem arribar a extreure certs resultats. Així doncs, s'ha pogut observar que actualment hi ha hagut un canvi d'actitud dels docents respecte a anys anteriors, però aquest procés no ha arribat a la seva fi. D'altra banda, podem veure que en el context en el qual estem immersos encara existeixen alguns conceptes que tenen un caràcter despectiu cap a les persones amb discapacitat, és a dir, que la manca de cultura respecte a aquest fenomen encara segueix vigent.

Tots els articles remarquen molt la manca de formació que tenen els docents d'avui en dia respecte al fenomen que estem estudiant. Així doncs, la clau perquè hi hagi un canvi d'actitud és que els docents es formin més i millor, adquirint habilitats i metodologies per poder dur a terme una un canvi de mirada cap a un paradigma més inclusiu.

Molt dels pensaments equivocats que tenen els docents envers els infants amb algun tipus de discapacitat, tant en l'àmbit educatiu, laboral com social pot tenir la seva explicació en les diverses atribucions que se'ls hi sol fer, ja que encara ara es té el pensament que són persones que no tenen la suficient capacitat per acomplir algunes tasques, rols, entre altres. Llavors, el pensament que s'hauria de tenir sobre la diversitat hauria de ser el que defensa que cada persona és única i diferent de la resta, és a dir, l'heterogeneïtat és la que realment ens fa rics com a persones. Llavors, la diversitat ens enriqueix.

Així doncs, el prejudici es converteix en una arma destructiva i negativa cap als infants i això suposa el principi de la discriminació cap a aquests. Com molt bé en parla Dovidio (1996 citat per Arenas et al., 2011) : "El comportament discriminatori amb freqüència té la seva font en actituds que prejudgen" (p.8). Llavors, podem dir que les creences i les actituds que puguin comportar a tenir prejudicis, existeixen a causa del condicionament que ens provoca la societat, és a dir, són els productes que ens deixa el pensament social. Per això, com molt bé en parla Ostrom et al., (1992 citat per Arenas et al., 2011):

“L'ésser humà al categoritzar, assigna a les persones a determinats grups, tenint amb ell més possibilitats d'exagerar les similituds dins dels grups i les diferències entre ells. La simple divisió en grups pot crear un efecte d'homogeneïtat de l'exogrup; és a dir, la sensació de que ells són tots semblants i diferents de nosaltres i del nostre grup” (p.9).

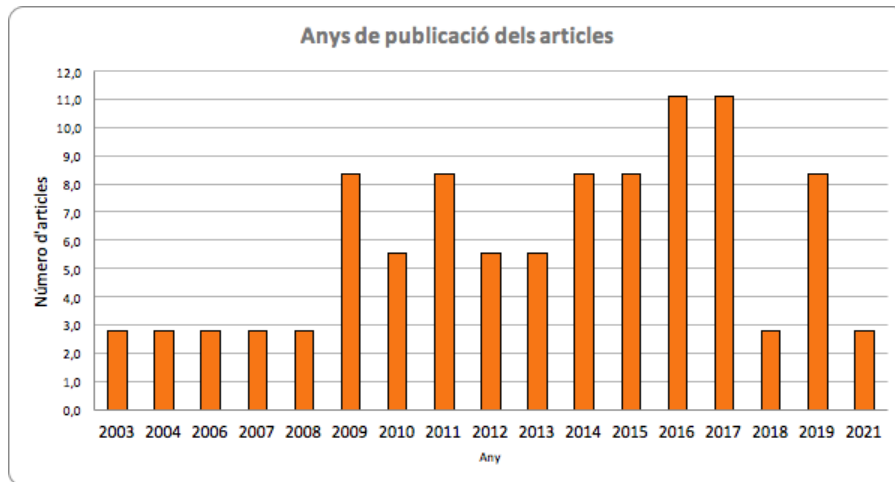
En molts casos els docents desconeixen la realitat i la diversitat dels alumnes que tenen dins les aules, fins-hi tot de les discapacitats que pateixen. Llavors, aquesta desconeixença els provoca sentiments d'inseguretat, incerteses, incomoditats, entre d'altres (Castellano, 2015)

Pel que fa a diversos estudis com els de Flores (2007) i Martínez (2012) on conclouen a través dels resultats obtinguts que els homes mostren una actitud més positiva envers la integració dels infants amb algun tipus de discapacitat front a les dones. També, si ens fixem en la part de la formació del professorat podem veure que diversos autors com Garcia i Llorens (2003), Rillota i Nettelbeck (2007), Elvira i Cabrera (2004) mostren que a mesura que aquesta situació es va incrementant en el cicle educatiu, l'estrès i el malestar per part del docent. Llavors, el cicle on hi ha uns nivells més alts d'alteració en les actituds dels docents és en el nivell de secundària. Cal afegir també, que segons Martínez (2012) en aquest malestar també hi té a veure l'edat del docent.

Així doncs, en general amb els estudis realitzats per Castillo i Miranda (2018), Álvarez i Buenestado (2015), Mendoza (2015), duts a terme a l'ensenyança bàsica varen poder observar que existeix una actitud bastant positiva cap a l'educació inclusiva, juntament amb una atenció adequada cap als infants que pateixen alguna discapacitat. En canvi, altres autors com Clavijo et al., (2016) varen arribar a concloure que es necessita millorar en les actituds per tal de poder arribar a aconseguir que l'educació sigui completament inclusiva.

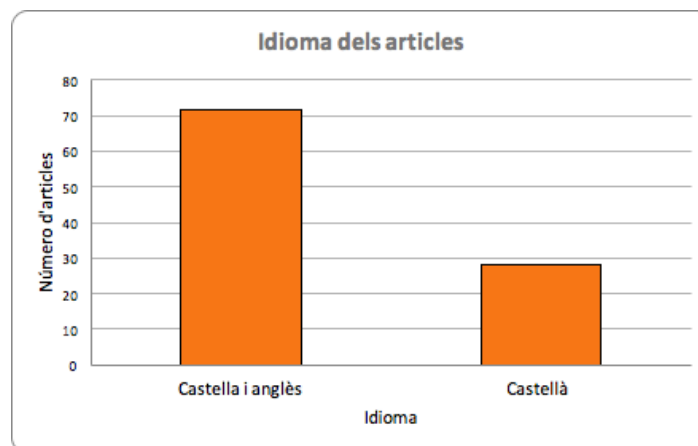
Algunes informacions observades després d'haver dut a terme una anàlisi bibliomètric dels articles utilitzats per l'elaboració d'aquest estudi. Els resultats d'aquests es poden veure reflectits en aquestes gràfiques:

En aquest primer gràfic, podem observar els anys on es varen publicar més articles sobre el fenomen estudiat són els anys 2016 i 2017.



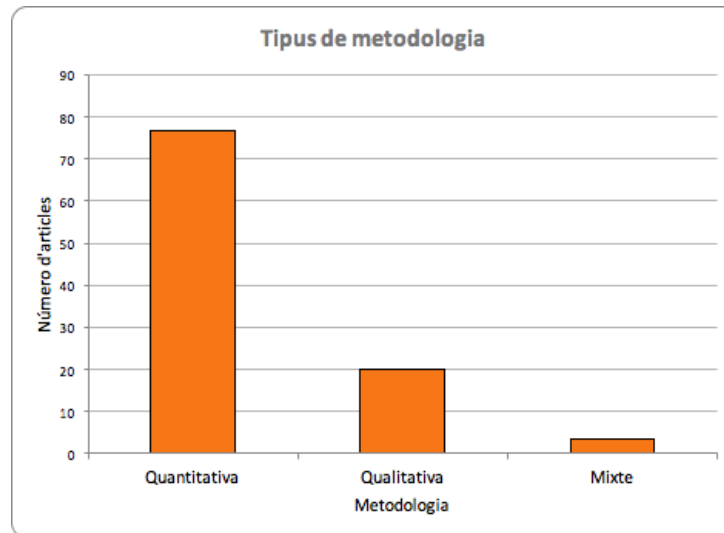
Font: Elaboració pròpia

En aquest segon gràfic, es pot observar que els estudis duts a terme respecte a aquest fenomen s'han realitzat un total del 71,79% en castellà i anglès i tan sols un 28,29% en castellà. D'altra banda, també podem dir que no hi ha articles escrits en català.



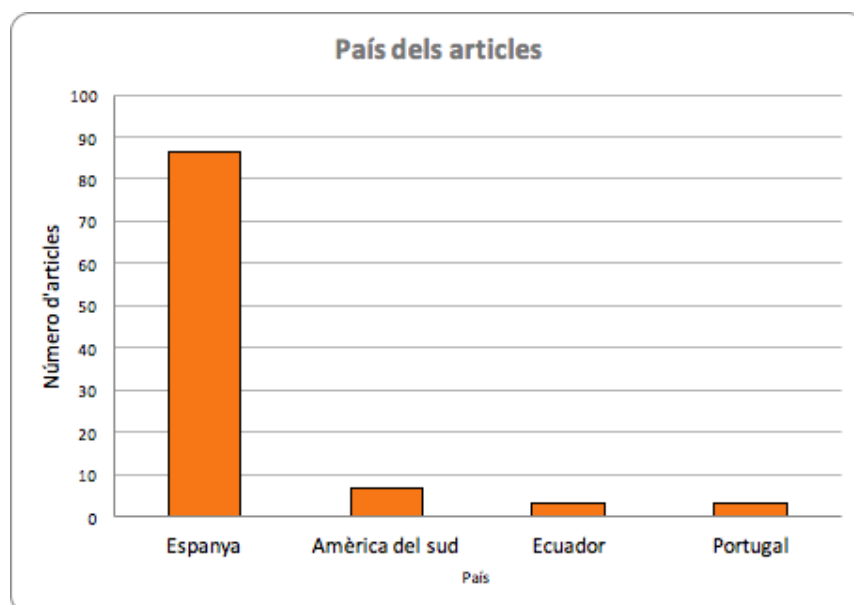
Font: Elaboració pròpia

En aquest tercer gràfic, podem veure que hi ha una gran diferència entre els tipus d'investigació. Així doncs, s'han trobat un 76,66% d'investigacions dutes a terme a través de la metodologia quantitativa, un 3,33% on hi predominen les dues metodologies (quantitativa i qualitativa), és a dir, són investigacions de caràcter mixt i finalment un 20% són qualitatives.



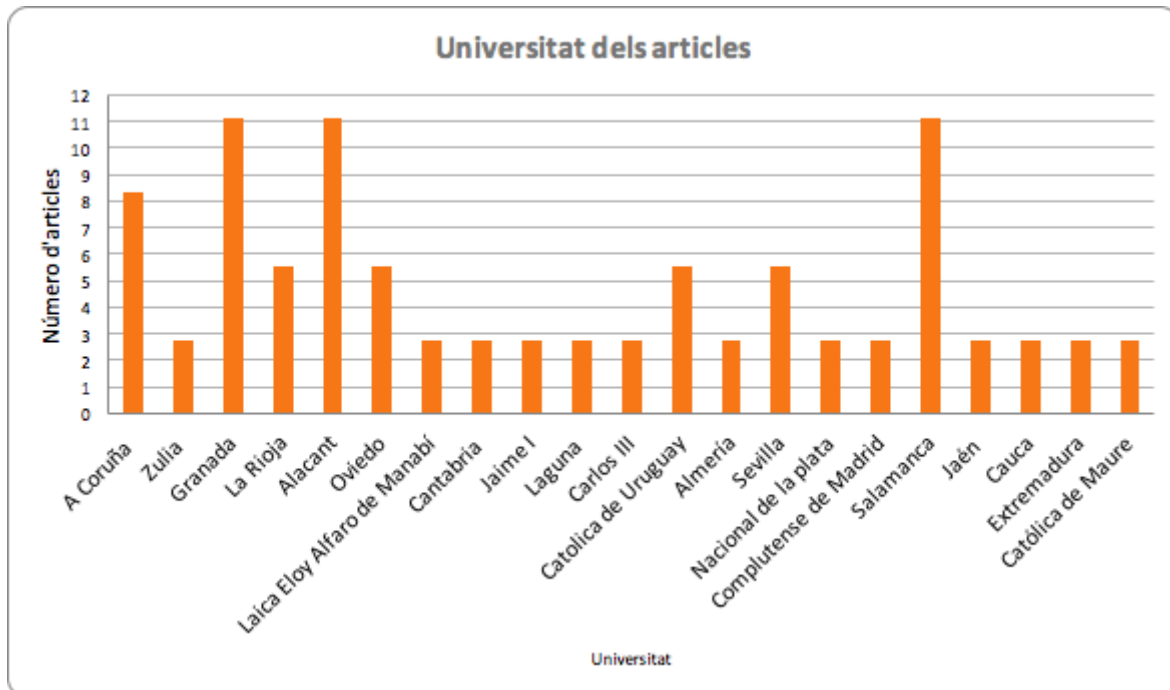
Font: *Elaboració pròpia*

D'altra banda, podem veure que el país que més s'ha dedicat a estudiar aquest fenomen és Espanya amb un 86,66%



Font: *Elaboració pròpia*

I finalment, podem veure que les universitats on més s'han estudiat són Granada Alacant i Salamanca.



Font: *Elaboració pròpia*

4. Marc conceptual

4.1. La discapacitat

Actualment, el concepte de discapacitat ha estat revisat per l'Organització Mundial de la salut (OMS), amb la finalitat d'ajustar al màxim tots els processos que es duen a terme per diagnosticar els nous contextos. Hem de tenir en compte que la discapacitat, juntament amb la seva definició, significat... ha provocat nombroses discussions en alguns àmbits de la igualtat, la marginació, la justícia social... Llavors, avui en dia encara no existeix un consens ferme envers la forma de referir-se a les persones que tenen algun tipus de limitació, sigui funcional o restrictiu. Així hi tot, algunes de les expressions més acceptades són: "persones discapacitades" i "persones amb discapacitat" (Cáceres, 2004) encara que actualment des de l'any 2005 es va començar a utilitzar el concepte de "persona amb diversitat funcional" que va suposar un canvi de terminologia important (Romañach i Lobato 2005).

En aquesta línia, segons el Diccionari de la llengua catalana de l'institut d'Estudis Catalans (DIEC, 2007) la paraula "diversitat" prové del llatí "diversitas" que té el significat de varietat i diferència. Així doncs, el que vol reflectir és això, la diferència amb les coses que són considerades com habituals en l'ésser humà. D'altra banda, la paraula "funcional" també prové del llatí "functio" i ens diu que és la capacitat que tenen els éssers humans sobre ells mateixos, i de les màquines o instruments. Llavors, ens referim a les funcions dels nostres òrgans i a les que realitzem nosaltres com a éssers humans.

Cal remarcar que les persones amb diversitat funcional han estat i segueixen sent discriminades al llarg de la història, i els models actuals d'anàlisi encara no han aconseguit rompre aquesta barrera de prejudicis i discriminacions.

Al llarg de la història s'han pogut anar classificant o distingint clarament tres models de tracte social cap a les persones amb diversitat funcional; Un primer model es podria denominar de presindència, en el que es suposa que les causes que donen origen a la diversitat funcional tenen un motiu religiós i consideren que les persones que la pateixen són innecessàries, el segon model que és el denominat rehabilitador on es considera que les causes no són religioses sinó científiques i un darrer model denominat social on es consideren que les causes són socials i que les persones amb diversitat funcional poden ser un element contribuïdor per a la comunitat (Cabrero i Rizzo 2008)

Tal com en parlen Cabrero i Rizzo (2008):

"En la dimensió normativa i ètica actual, el paradigma conceptual per entendre el fenomen de la diversitat funcional es troba dins d'una dialèctica integrada pels dos darrers models juntament amb una subtil invasió moderna del model de presindència arrall dels avenços genètics" (p.2)

Actualment, les creences estereotipades, els prejudicis, i les actituds de rebuig existeixen a causa dels pensaments que hi segueix havent a la nostra societat: creences negatives i perspectives de caràcter discriminatori cap als alumnes amb

discapacitat, no tant de caràcter físic sinó de manera més moral i ètica (Arenas et al., 2011).

En canvi, Garabal et al. (2015) després de dur a terme el seu estudi, afirma que encara que hi segueix havent aquesta manera de pensar o aquesta perspectiva duta a terme des del prejudici, en aquests moments l'actitud es pot dir que està canviant. Així doncs, podem dir que encara que hi hagi hagut grans avenços respecte a aquesta visió, els infants amb discapacitat es segueixin trobant amb grans dificultats en el context que funcionen com a barreres. Per això, avui en dia necessitem per menció i parlar de la inclusió (Puerta et al., 2019)

Cal dir que, la inclusió no només implica un canvi en la seva terminologia, sinó que es defineix com el dret a ser respectat, han de participar i pertànyer a la comunitat educativa com un membre més. Tal com en parla Fuentes et al., (2021):

“L'escola per a tot l'alumnat, on s'aprèn conjuntament i en condicions òptimes d'igualtat d'oportunitats, no discriminació i desenvolupament de les capacitats individuals, pot ser analitzada a partir de les dimensions tradicionalment acceptades del component actitudinal: dimensió cognitiva idea o percepció de l'escola única per a tots, dimensió afectiva percebuda per l'emoció que desperta el fenomen i dimensió conductual responsable de la predisposició cap a l'acció equitativa per l'alumnat i no igualitari” (p.2).

Llavors, cal dir que el pas del concepte de minusvalia a discapacitat i d'aquesta diversitat funcional, ens permet observar que s'ha seguit una línia on sempre hi ha estat present la condició ontològica del cos humà, és a dir, una estructura clarament catalogada que en un primer moment va adquirir un valor bastant baix, seguidament com una estructura amb una manca de capacitats, i finalment com un element únic i irrepetible en el seu funcionament (Ferreira 2010).

Per començar, cal definir el concepte de discapacitat per tal de centrar una de les peces clau d'aquesta investigació. Llavors, cal remarcar que en anys anteriors hi havia molts termes despectius que es feien servir per referir-se a les persones amb alguna discapacitat. Tal com diu Dueñas (2001):

“La discapacidad, como una de las tantas manifestaciones de la diversidad, es una realidad humana que ha sido percibida por períodos históricos y civilizaciones de manera diferente, En la mayoría de las civilizaciones las personas con discapacidad han sido estigmatizadas por el rechazo y la marginalización...” (p.2)

De fet, en èpoques anteriors existeixen algunes visions animistes que pensaven que la discapacitat era causada per un càstig diví o que les persones que ho patien estaven endimoniades. Per arribar a la perspectiva que tenim actualment, han hagut de passar molts anys de reconduccions cap a una visió més neutra o positiva pel que fa als conceptes que s'utilitzen en l'àmbit de la discapacitat. Cal dir doncs, que en tot aquest procés es varen anar eliminant algunes termes que s'utilitzaven com per exemple; idiota, imbècil, subnormal, entre altres .

Cal fer especial menció al gran canvi de paradigma que va dur a terme l'OMS l'any 1980 amb la finalitat de canviar la perspectiva de la discapacitat; Classificació Internacional de Deficiències, Discapacitats i Minusvalies, a partir d'ara, conegut com CIDDM (OMS, 1980) on parla dels conceptes de malaltia, deficiència, discapacitat i minusvalia. L'any 2001 l'OMS va publicar la Classificació Internacional de Funcionament de la Discapacitat i de la salut, a partir d'ara conegut com CIF a (OMS, 2001), on va suposar una revisió de la classificació anterior.

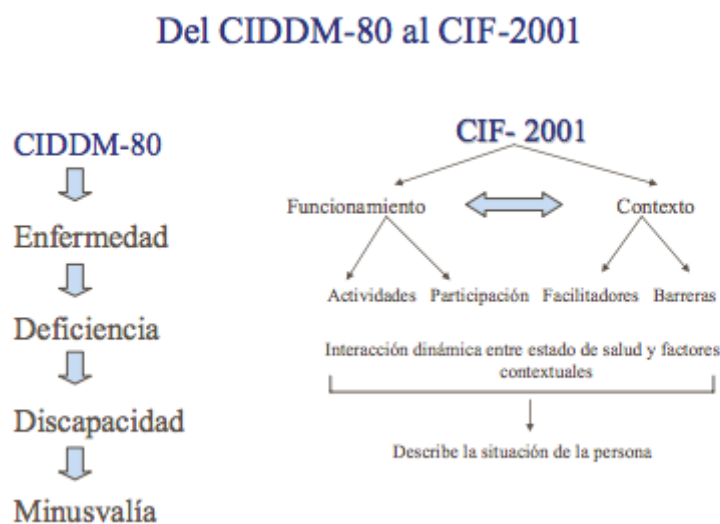
Cal dir que, la CIDDM (OMS 1980) tenia la finalitat de passar la perspectiva i la barrera que suposava entendre la discapacitat des del punt de vista de la malaltia, és a dir, des de la seva concepció clàssica. Llavors, va més enllà de l'individu i del seu esquema de la malaltia. Així doncs, l'OMS proposa, en el CIDDM un nou esquema; de malaltia va passar a concebre's com una deficiència (pèrdua o anormalitat d'alguna de les estructures, ja siguin de caràcter psicològic, fisiològic o anatòmic). Seguidament va passar a tractar-se amb el concepte de discapacitat

L'objectiu principal de l'OMS (2001), no només va ser el canvi en la terminologia sinó que també es va posar especial èmfasi en el concepte de discapacitat. Després de dur a terme una acurada revisió sobre les deficiències i les limitacions esmentades anteriorment, l'any 2001 es va aconseguir aprovar a l'Assemblea

Mundial de la Salud la CIF composta pels dos models; biomèdic i social. Llavors, la seva aparició va permetre dur a terme un canvi de concepció, és a dir, es va passar d'un model tradicional de discapacitat cap a un model que valorava la influència de l'entorn en el funcionament dels infants. Per tant, va ser en aquest moment on la discapacitat deixa de ser un paradigma deficitari, és a dir, el problema està en l'individu (àmbit sanitari), a ser un paradigma contextual, on el problema està en el context (àmbit social).

Així doncs, es comença a conscienciar de les conseqüències que tenen la creació de barreres per la participació i el progrés de les persones amb discapacitat. Tal com en parla Muntaner (2010): "Ens situem doncs, en un nou escenari que ha de permetre'ns canviar el nostre enfocament de i cap a les persones amb discapacitat, no per obviar les seves limitacions ni les seves dificultats, sinó per analitzar-les des d'una perspectiva diferent que ha de permetre'ns noves estratègies d'intervenció" (p.3). Llavors, aquesta nova manera de percebre i entendre la discapacitat, és explicada per les mancances i les limitacions del context en el que viu la persones.

Taula 5: Taula comparativa del CIDDM-80 al CIF-2001



Font: imatge extreta de l'article de Muntaner (2010). De la integració a la inclusió: un nuevo modelo educativo.

En aquest esquema podem veure la comparació dels dos processos, juntament amb les perspectives teòriques on mostren el concepte de discapacitat vist des del punt de vista de la classificació CIDDM (OMS, 1980) i els canvis que varen sorgir amb el CIF (OMS, 2001).

Taula 6: *Característiques de la Classificació Internacional de Deficiències, Discapacitats i Minusvalies (CIDDM)*

CIDDM
Model més lineal de discapacitat
Centrat en les deficiències i els aspectes negatius de la malaltia
Enfoca la discapacitat com un fet individual enlloc d'universal
La seva validesa transcultural era inadequada
Dona poc pes a factors socials i contextuals

Font: *Elaboració pròpia adaptat de la OMS (1980)*

Així doncs, quan l'OMS es va adonar de tot el llistat de limitacions que tenia la CIDDM va iniciar una revisió a escala internacional que va durar set anys i hi varen participar 18 països.

Taula 7: *Característiques de la Classificació Internacional del Funcionament, la Discapacitat i la Salut (CIF)*

CIF
Marc idoni per estudiar i analitzar la interacció entre l'estat de salut i el context
És útil per recollir dades del funcionament humà en diversos àmbits
Permet diferenciar el grau de discapacitat entre distints grups en contextos diferents
Instrument útil per descriure i comparar la salut de la població en el context internacional i establir un llenguatge comú

Font: *Elaboració pròpia adaptat de la OMS (2001)*

Taula 8: Visió del conjunt de la Classificació Internacional del Funcionament, la Discapacitat i la Salut (CIF)

	Part 1: Funcionament i discapacitat		Part 2: Factors contextuals	
Components	Funcions i estructures corporals	Activitats i participació	Factors ambientals	Factors personals
Dominis	Funcions corporatives, estructures corporals	Àrees vitals (tasques, accions)	Influències externes en el funcionament i la discapacitat	Influències internes en el funcionament i la discapacitat
Constructes	Canvis en les funcions corporals (fisiològiques) Canvis en les estructures del cos (anatòmics)	Capacitat de realització de tasques en un entorn uniforme Realització de tasques en l'entorn real	L'efecte facilitador o de barrera de les característiques del món, físic, social i actitudinal	L'efecte dels atributs de la persona
Aspectes positius	Integritat funcional i estructural	Activitats i participació	Facilitadors	No aplicable
	Funcionament			
Aspectes negatius	Deficiència	Limitació en l'activitat Restricció en la participació	Barreres/obstacles	No aplicable
	<i>Discapacitat</i>			

Font: Elaboració pròpia adaptat de la taula extreta de Ayuso-Mateos, J. L., Nieto-Moreno, M., Sánchez-Moreno, J., & Vázquez-Barquero, J. L. (2006). *Clasificación Internacional del Funcionamiento, la Discapacidad y la Salud (CIF): aplicabilidad y utilidad en la práctica clínica. Med Clin (Barc)*, 126(12), 461-6.

Tal com diu Ayuso et al., (2005):

“La CIF es basa en 2 importants principis que afecten directament les estratègies de mesura i saber com: el principi d'universalitat, això és, saber que la discapacitat és un fenomen comú, característic de la condició humana, més que una característica social de grups minoritaris, i el principi de continuïtat, que assumeix que tant el funcionament com la discapacitat són fenòmens que s'estenen al llarg d'un continu en lloc de ser conceptes categorials” (p.2)

Llavors, podem dir que segons la concepció de la CIF la discapacitat és un fenomen dinàmic que té a veure amb la interacció entre la salut i els factors que fan referència al context.

Cal remarcar, que l'OMS per dur a terme la utilització dels termes esmentats anteriorment tenia una especial pretensió en la seva terminologia intentant evitar la “substantivació de situacions adjectives”, és a dir, volia que l'individu es reconegés com a persona i no com a subjecte que té algunes limitacions. D'altra banda, tal com en parla Novo et al., (2015) la convenció sobre els Drets de les Persones amb discapacitat (Nacions Unides, 2006) va definir a les persones amb discapacitat com: “Aquelles persones que tenen deficiències físiques, mentals, intel·lectuals o sensorials a llarg termini, que a l'interactuar amb diverses barreres poden impedir la seva participació plena i efectiva en la societat en igualtat de condicions amb els altres” (p.2).

Així doncs, tal com en parla Cáceres (2004) podem acabar de completar la definició anterior amb la seva mirada sobre què és la discapacitat: “La discapacitat és un terme genèric que inclou dèficits, limitacions en l'activitat i restriccions en la participació. Indica els aspectes negatius de la interacció entre un individu (amb una condició de salut) i els seus factors contextuais (factors ambientals i personals)” (p.3)

Tal com parla Talou et al., (2009): “Per definir millor el terme de discapacitat s'han utilitzat tradicionalment criteris funcionals. En canvi, en les darreres dècades es varen introduir altres dimensions que han servit de referència, acord amb els principis dels models més complex” (p.7)

4.2. L'actitud

Les actituds són la base de l'origen del comportament de la persona encare que no determinin la seva forma exacta. Tal com en parla García (2016): “Conèixer què són i com es generen ens ajuden a incidir sobre elles cercar la seva transformació cap a formes de vida que aconseguen incrementar la satisfacció i el benestar general

de tots i cada un dels éssers humans, principal comés de l'educació, també de la denominada social" (p.2)

En la nostra vida diària ens trobem davant situacions que requereixen una presa de decisió o elecció i aquestes valoracions que nosaltres fem de manera prèvia és el que es coneix com a actituds. Cal dir doncs, que no es va començar a parlar d'aquest concepte fins arribats els anys 30 on va protagonitzar diverses perspectives (Salinas, 2014). Per tant, cal tenir en compte que recolleix un gran ventall de definicions que a continuació anirem esmentant i justificant des d'una perspectiva més multidimensional.

Hem de tenir present que a causa de la gran quantitat de definicions que existeixen sobre el concepte, es pot observar que existeix un desacord entre els diversos autors sobre què en ver és l'actitud. Això, és conseqüència de les diverses perspectives en què es pot veure, però així i tot, podem trobar-hi certa semblança.

L'actitud pot ser entesa de moltes maneres, però si d'una cosa hem d'estar segurs és que depenent d'aquesta es facilita o no la inclusió de tots i cadascun dels alumnes. Tal com en parla Elejabarrieta i Iñiguez (2010): "L'actitud constitueix una predisposició organitzada per pensar, sentir, percebre i comportar-se davant un subjecte, objecte o procés" (p.4). Així doncs, podem dir que l'actitud és una predisposició que és apresada per respondre de manera favorable o no davant les persones, grups, objectes o situacions (Ovejero, 1998 citat per Novo et al., 2015).

Llavors, cal afegir que com que és apresada pot ser modificada, és a dir, no és una capacitat estàtica sinó que pot anar canviant (Alonso et al., 2007). Aquesta mateixa visió és recolzada també per Salinas (2014), ja que diu que l'actitud és: "Un estat mental i neurològic d'atenció, organització a través de l'experiència, i capaç d'exercir una influència directiva o dinàmica sobre la resposta de l'individu a tots els objectes i situacions amb les que està relacionat" (p.64). Per tant, es considera que l'actitud s'adquireix i es pot modificar.

D'altra banda, Granada et al., (2013) defineix l'actitud com: "El conjunt de creences i sentiments que tenim davant una determinada categoria de persones i la nostra forma d'actuar amb elles" (p.1). En canvi, Eiser (1989 citat per Solís i Borja, 2021) afegeix que "Les actituds són experiències subjectives internalitzades. Són processos que experimenten els individus en la seva consciència encara que els factors que intervenen en la seva formació són de caràcter social o extern a l'individu" (p.2).

També, cal remarcar les paraules dutes a terme per Olson et al., (1993 citat per Arenas et al., 2011): "Les actituds posseeixen tres components, els quals són: Cognitiu: és el coneixement que es té de l'objecte actitudinal (algú o alguna cosa); Afectiu: engloba sentiments, emocions que es tenen respecte de l'objecte actitudinal, i per últim conductual: els dos primers components duen a desenvolupar una actitud" (p.7). Cal afegir doncs, les paraules de Granada et al., (2013) quan parla que:

"Les actituds són un component fonamental de la personalitat de l'individu, la sola presència de l'afecte és suficient per desencadenar una tendència a l'acció, encara que aquesta tingui influències socials com de normes, rols, valors o creences; però s'ha vist a través del temps, que el currículum ocult ha estat la principal forma en què els valors i actituds han estat transmèsos en l'escola" (p.4)

4.3. L'actitud dels docents envers la discapacitat

És imprescindible educar a la societat i això s'ha de fer partint des de l'àmbit educatiu, és a dir, a través de les nostres escoles. Així doncs, com a part d'aquest canvi social, els docents hi són una peça clau, tant com a mesuradors del mètode com per donar eines i estratègies que puguin permetre als infants amb algun tipus de discapacitat poder-se enfrontar als problemes que es puguin anar trobant al llarg de la seva vida. Llavors, el paper més important que tenen els docents és el canvi de rol i això dependrà de l'actitud que tinguin (Acosta, 2014).

Les actituds i les perspectives cap a la inclusió han estat uns dels temes claus que ha preocupat més a la investigació educativa en els darrers anys. De fet, la literatura que s'ha obtingut ens ha permès veure que els docents estan en gran part d'acord amb el concepte d'inclusió i amb el que aquest representa, però es pot considerar que les seves actituds són menys favorables quan ho han de dur a terme de manera personal. Aquestes conclusions es varen extreure de l'estudi de meta-anàlisis dut a terme per Scruggs i Mastropieri (1996) on treballaven les actituds dels professors australians i nord-americans envers la integració i la inclusió.

Això implica un canvi d'actituds amb un canvi de mirada en com s'entén l'educació i la manera en què els docents responen a les necessitats educatives de tots i cadascun dels seus alumnes, sense tenir en compte les seves característiques. Així doncs, tal com en parla Chiner (2011): "La inclusió és sinònim d'igualtat d'oportunitats per participar de forma plena en l'escola i en el context més ampli de la societat. En definitiva, la inclusió és un dret humà i de justícia social" (p.28)

És fonamental que en l'àmbit de l'educació els docents tinguin una gran capacitat de manejar les seves actituds davant les situacions que se'ls hi puguin presentar en el seu dia a dia, ja que aquestes tindran un paper clau en la inclusió dels alumnes amb alguna discapacitat. Així doncs, les expectatives que tinguin els docents cap a aquests alumnes podran convertir-se en possibles barreres cap a aquests (Acuña, 2003). Llavors, podem dir que si el docent manté una actitud positiva davant els alumnes que tenen alguna discapacitat afavorirà la seva autoestima, és a dir, farà que es sentin més valorats i, fins-hi tot, podran arribar a ser més conscients de les seves limitacions (Bermejo, 2007)

Tal com en parla Jaguaco (2020):

"Els estudiants aprenen no només el què diuen els professors, sinó de com són. La imitació, en aquest sentit, pot ser una part significativa, encara que a vegades inconscient o desatesa de l'ensenyança..., de manera que hem de considerar-ho com un aspecte de la docència que pot tenir uns efectes

bastant profunds i duradors per l'alumne, tant positiu com negatiu. Després de tot, com diu l'advertiment , ningú oblida un bon mestre” (p.9)

Com molt bé en parlen Martínez et al., (2011) diuen que: “El fet d’aconseguir que un sistema educatiu inclusiu funcioni, dependrà de les actituds positives que tinguin els i les docents de la comunitat educativa” (p.4). Aquesta idea, també és recolzada amb els estudis duts a terme per Loreman et al., (2007), ja que exposa que si els docents mantenen una actitud positiva envers la inclusió d’aquests infants i no només es centra en la utilització d’estratègies diverses d’ensenyança pot arribar a ser un benefici positiu per a tots els alumnes en general i positiu envers les relacions interpersonals.

Taula 9: Actituds del docent d’educació inicial i primària

Actituds favorables	Actituds desfavorables
Mostra interès per participar en les accions per la inclusió escolar de les persones amb discapacitat	Mostra una actitud de desconeixement i falta d’informació sobre inclusió escolar de la persona amb discapacitat
Manifesta una actitud positiva al reconèixer la necessitat de formar-se pedagògicament sobre el tema d’inclusió escolar i les discapacitats o altres presents en els educands	Mostra una actitud de conformació amb els coneixements que posseeix
Mostra una actitud de respecte a l’educació com a dret de totes les persones en igualtat de condicions i sense distinció	Manifesta necessitat de formació per aplicar estratègies educatives diferents
Mostra una actitud d’acceptació cap a la persona amb discapacitat a l’aula	Manifesta un comportament de temor i falta de recolzament per a la inclusió de les persones amb discapacitat
Mostra una actitud favorable al reconèixer les potencialitats en les persones amb discapacitat	Necessitat de valorar la promoció i rescat dels valors humans i socials

Font: *Elaboració pròpia de adaptat de la taula extreta de Acosta, A., & Arráez, T. (2014). Actitud del docente de educación inicial y primaria ante la inclusión escolar de las personas con discapacidad motora. Revista de investigación, 38(83), 135-154*

També, cal remarcar que la inclusió educativa hi té un paper fonamental en aquesta actitud, és a dir, el docent ha d’adaptar-se als alumnes que tenen alguna discapacitat, ja que haurà de dur a terme una atenció més personalitzada després d’haver identificat les necessitats de cadascun d’aquests. Llavors, haurà de dur a

terme una adaptació tant de les metodologies, els continguts, els materials... i això implicarà una major formació per la seva part (Rojas i Fierro, 2018)

D'altra banda, aquesta actitud positiva també tindrà molts beneficis per als alumnes que formin aquesta comunitat educativa, ja que es sentiran més valorats, amb els mateixos drets i les mateixes oportunitats (Moreno et al., 2006). De fet, nombrosos estudis han demostrat que les actituds negatives que puguin tenir els docents i les docents condicionen més que la discapacitat (Puerta, 2019). Llavors, com molt bé en parlen Arias et al., (2016) "Quan les actituds de la comunitat són negatives i prevalen les creences estigmatitzants, els esforços per aconseguir la integració, la inclusió, la independència i l'autodeterminació de les persones amb discapacitat es trobaran amb sèries resistències" (p.2).

De fet, ha estat àmpliament demostrat que aquells docents que han tingut contacte amb persones amb discapacitat, tenen unes actituds més favorables cap a la inclusió (Bilbao et al., 2011). Aquesta idea també la podem trobar recolzada per diversos autors com López et al., (2009); Rodríguez et al., (2009); Suriá (2012) on defensen que els docents amb una actitud optimista, positiva i esperançadora són unes de les peces claus per poder dur a terme els processos d'ensenyament aprenentatge inclusius, ja que l'actitud negativa i pessimista té més tendència a portar als alumnes al fracàs. Llavors, hem de tenir en compte les paraules de Chiner (2011) on sosté que existeix factors que afecten les actituds dels docents i que els mateixos poden ser variables relacionades amb l'alumnat, amb els docents i amb el context.

Llavors, hem de tenir en compte que uns dels pilars que sustenten l'educació del nostre segle és aprendre a viure junts i aquest objectiu es podrà assolir duent a terme una educació inclusiva on càpiga tota la diversitat que tenim avui en dia dins les nostres aules. Així doncs, per poder dur a terme aquesta inclusió, uns dels factors necessaris serà l'actitud del docent (Puerta et al., 2019).

5. Metodologia de la recerca

La realització d'aquest estudi s'ha dut a terme des d'un enfocament quantitatiu, ja que aquesta metodologia ens permet desplegar la complexitat, d'entendre la globalitat d'un fenomen i analitzar qüestions que tenen a veure amb la part social. I per tant, el que interessa en aquest treball és saber, analitzar i aportar resultats des del punt de vista de l'altre utilitzant un instrument filtrat per la investigadora, per tal de poder dur a terme una anàlisi des de baix fins a dalt. Tal com en parla Hueso i Cascant (2012) podem dir que: "La metodologia de la investigació quantitativa es basa en l'ús de tècniques estadístiques per conèixer certs aspectes d'interès sobre la població que s'està estudiant..." (p.2).

D'altra banda, podem afegir que es concep a través de l'estudi d'un objecte de manera externa amb la finalitat que sigui el més objectiu possible. De fet, la manera en com aquesta metodologia percep la realitat és igual a la perspectiva positivista. El seu objectiu és aconseguir lleis de caire general envers el grup estudiat (Paz i Cantero1992)

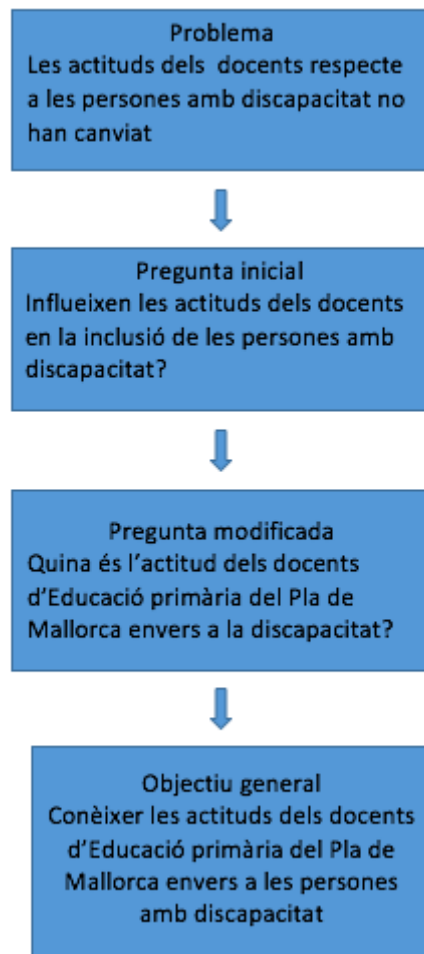
Així doncs, aquest estudi està dissenyat per dur a terme un qüestionari amb l'objectiu de mesurar, amb l'Escala d'actituds respecte a les persones amb discapacitat, l'actitud que tenen diversos docents respecte a aquests i aquestes, saber quina és la perspectiva, entre altres.

5.1. Formulació del problema de la investigació

Aquesta investigació parteix del problema inicial que al nostre entorn encara hi segueix havent actituds negatives, per part dels docents, cap a les persones amb algun tipus de discapacitat. D'altra banda, també s'han pogut observar que aquestes s'han convertit en autèntiques barreres per a les persones amb discapacitat. Per tant, la pregunta de partida a la quan donarem resposta és: Quines són les actituds dels docents dels centres d'Educació Primària envers la discapacitat.

5.2. Objectius de la investigació

La pregunta de l'estudi és la clau de tot aquest procés, ja que serà la que ens marcarà el fil conductor durant tot aquest treball. Cal dir que, les hipòtesis marcades sorgeixen a partir de la revisió sistemàtica que s'ha dut a terme sobre la literatura. Així doncs, aquestes hipòtesis s'han utilitzat per poder construir la pregunta principal d'aquest estudi.



Font: *Elaboració pròpia*

5.2.1. Objectiu general

Pel que fa a l'objectiu general de la investigació és; Conèixer les actituds dels docents de les escoles d'Educació primària del pla de Mallorca envers les persones amb discapacitat.

5.2.2 Objectius específics

Els objectius específics i les hipòtesis que conformen aquesta investigació són els següents:

Taula 10: Objectius, hipòtesis que es tindran en compte per desenvolupar aquesta investigació

OBJECTIU	HIPÒTESIS	VARIABLES INDEPENDENTS I VALORS	VARIABLE DEPENDENT	HIPÓTESIS ESTADÍSTICAS
1. Constatar la relació existent entre el gènere del mestre i la inclusivitat d'aquest en les pràctiques dins l'aula	1.1. Les actituds de les dones envers als alumnes amb discapacitat són més positives.	1.1.1. Gènere - Home - Dona	1.1.1.1.Actitud	Ho: no hi ha diferències entre l'actitud dels homes i de les dones envers als alumnes amb discapacitat H1: si hi ha diferències entre l'actitud dels homes i de les dones envers als alumnes amb discapacitat
2. Constatar la relació existent entre la raó del contacte del docent i l'alumne amb discapacitat	2.1. Aquells docents que han tingut un contacte més estret amb persones amb discapacitat tenen una actitud més positiva	2.1.1. Contacte amb persones amb discapacitat - Familiar - Laboral - Assistencial - Oci o amistat - Altres raons	2.1.1.1.Actitud	Ho: no hi ha diferències entre l'actitud en funció de la raó el contacte H1: si hi ha diferències entre l'actitud en funció de la raó del contacte

<p>3. Constatar la relació existent entre la freqüència del contacte del docent amb l'alumne amb discapacitat</p>	<p>3.1. Com més freqüent sigui aquest contacte el docent tindrà una actitud més positiva envers als alumnes amb discapacitat</p>	<p>3.1.1. Freqüència del contacte</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tots els dies - Diverses vegades per setmana - Diverses vegades al mes - Menys d'una vegada al mes 	<p>3.1.1.1.Actitud</p>	<p>Ho: no hi ha diferències entre l'actitud i la freqüència del contacte</p> <p>H1: si hi ha diferències entre l'actitud i la freqüència del contacte</p>
<p>4. Constatar la satisfacció del contacte del docent amb l'alumne amb discapacitat</p>	<p>4.1. El sentir-se còmode amb les persones amb algun tipus de discapacitat afavoreix l'actitud positiva</p>	<p>4.1.1. Satisfacció del contacte</p> <ul style="list-style-type: none"> - Molt còmode - Bastant còmode - Indiferent - Bastant incòmode - Molt incòmode 	<p>4.1.1.1.Actitud</p>	<p>Ho: no hi ha diferències entre l'actitud i la satisfacció del contacte</p> <p>H1: si hi ha diferències entre l'actitud i la satisfacció del contacte</p>
<p>5. Constatar la relació de l'edat del docent amb l'actitud positiva envers a l'alumne amb discapacitat</p>	<p>5.1. El docent amb una edat jove (amb poca experiència) tenen una actitud més negativa que els docents de major edat (amb més experiència)</p>	<p>5.1.1. Edat del docent</p> <ul style="list-style-type: none"> - 21-30 - 31-40 - 41-50 - 51-60 	<p>5.1.1.1.Actitud</p>	<p>Ho: no hi ha diferències entre l'actitud en funció de la franja etàrea en la que es troba el subjecte</p> <p>H1: si hi ha diferències entre l'actitud en funció de la franja etàrea en la que es troba el subjecte</p>

Font: *Elaboració pròpia*

5.3. Participants i mostra

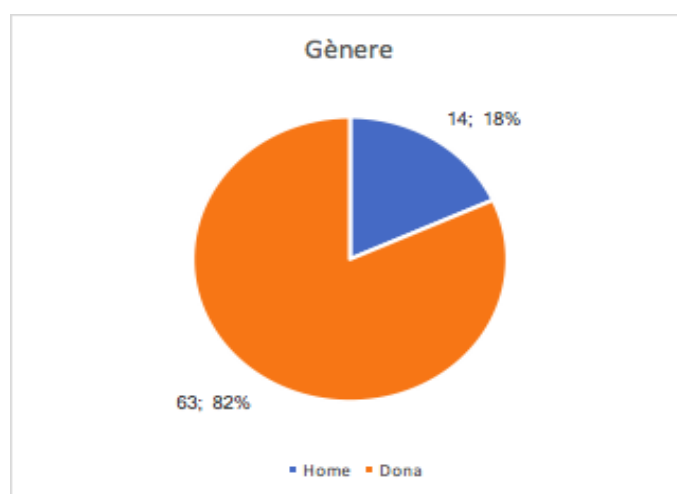
La mostra de l'estudi està formada per 76 docents que formen part dels centres d'Educació Primària del Pla de Mallorca, concretament, dels pobles de; Lloret de Vistalegre, Sineu, Muro, Costitx, Maria de la Salut i Vilafranca.

Taula 11: Llistat de centres públic d'Educació Infantil i Primària del pla de Mallorca

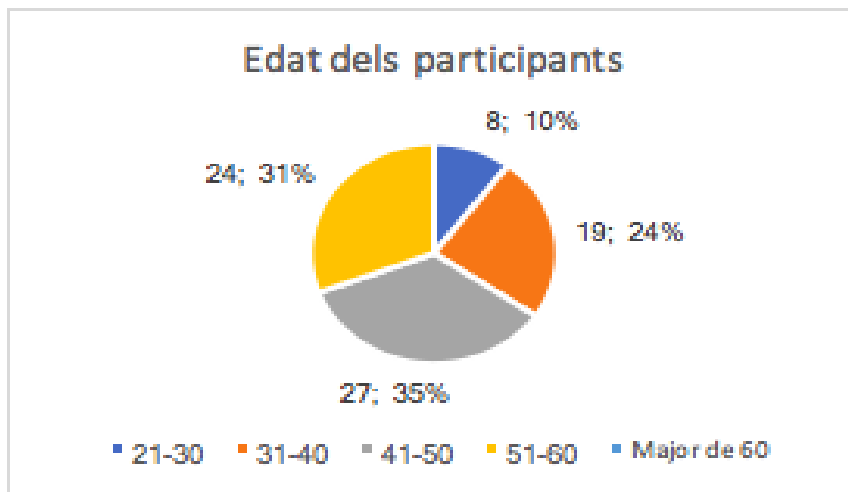
Municipi	Nom del centre	Població	Mostra	Total de mostra
Lloret de Vistalegre	CEIP Antonia Alzina	11	11	100%
Sineu	CEIP Rodamilans	30	25	83,33%
Maria de la Salut	CEIP Maria de la Salut	15	13	86,66%
Vilafranca	CEIP Es Cremat	18	10	33,33%
Costitx	CEIP Nadal Campaner Arrom	9	9	77,77%
Muro	CEIP Guillem Ballester i Cerdó	30	8	26,66%
TOTAL		113	76	67,25%

Font: Elaboració pròpia

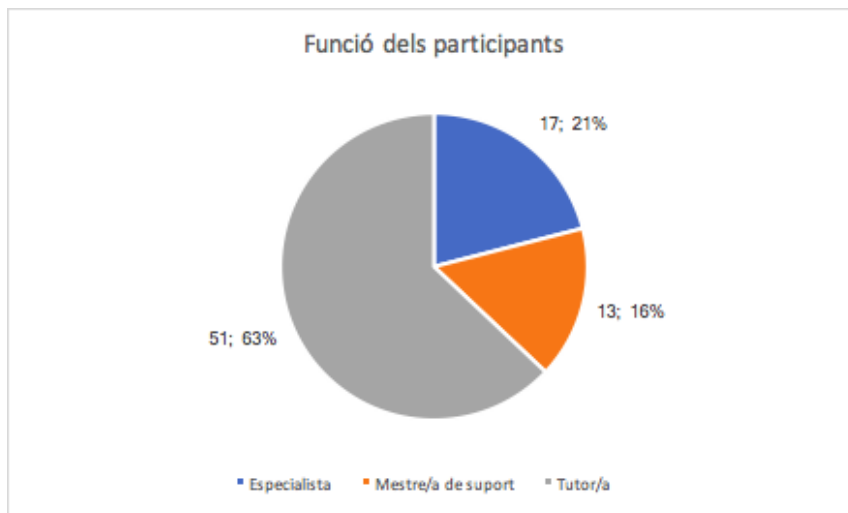
En aquest primer gràfic, es pot observar que la mostra està representada per un total de 63 dones que representen un 82% enfront a 14 homes que representen un 18%.



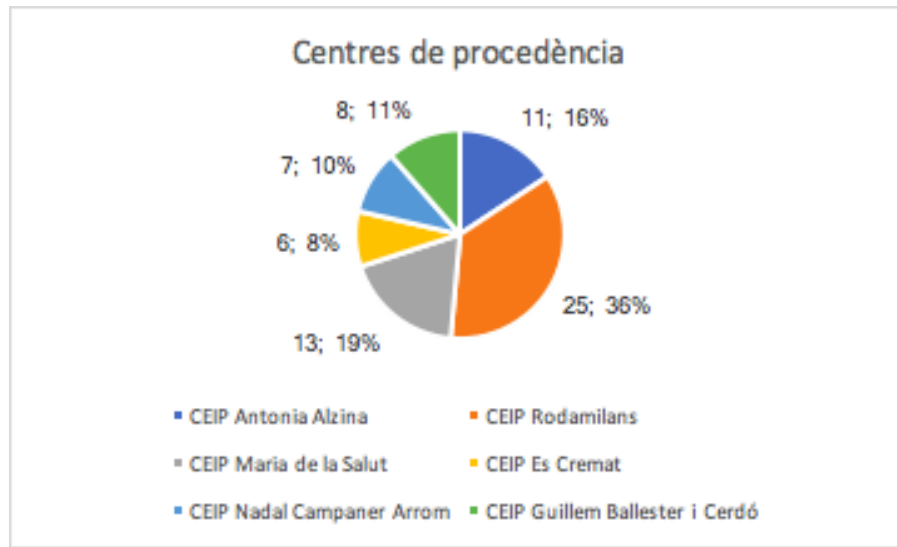
En aquest segon gràfic, podem veure que d'aquests homes i dones un 10% tenen una edat que es troba compresa entre 21 i 30 anys, un 24% entre 31-40, un 35% entre 41-50 i un 31% entre 51-60.



En aquest tercer gràfic, cal dir que per poder obtenir uns resultats ben fonamentats s'ha limitat només als tutors, que representen un 63% de les respostes, els especialistes amb un 21% i mestres de suport amb un 16% , és a dir, a tots els docents que formen part de l'etapa d'educació primària. Per tant, no s'ha considerat oportú introduir els mestres a mitja jornada, ja que poden tenir horaris, funcions i responsabilitats diferents, i per tant, la mostra serà de caràcter més homogeni.



En aquest quart gràfic, podem veure els centres de procedència dels potencials participants, on hi podem observar que el centre que ha tingut més participació amb el qüestionari és el CEIP Rodamilans (Sineu) amb un 36% seguit del CEIP Maria de la Salut (Maria de la Salut) amb un 19%, el CEIP Antonia Alzina (Lloret de Vistalegre) amb un 16%, el CEIP Guillem Ballester i Cerdó (Muro) amb un 11%, el CEIP Nadal Campaner Arrom (Costitx) amb un 10% i finalment, CEIP Es Cremat (Villafraanca) amb un 8%.



5.4. Consideracions ètiques

Durant el transcurs d'aquesta investigació tindrem en compte la part més afectiva, tant per part dels potencials participants com per part de la mateixa investigadora. Com molt bé en fa referència Beauchamp (1979 citat per Barrio-Cantalejo et al., 2006) : “La bioètica, sin embargo, ha evolucionado considerablement desde 1979. Por ejemplo, ha concluido que los principios no son tres, sino cuatro: autonomia, beneficència, no maleficència y justícia” (p.1). Així doncs, aquest estudi seguirà quatre principis ètics que són els següents:

- **Principi d'autonomia:** ja que els potencials participants podran actuar de manera lliure i conscient sense caps tipus de condicionant extern. Com molt bé defineix aquest principi Manjarrés (2013): “Su fundamento filosófico se encuentra en Kant, que afirma que el hombre es un fin en sí mismo y nunca puede ser utilizado como un medio” (p. 29)

- **Principi de beneficència:** aquest principi assegurarà els beneficis dels potencials participants. Com molt bé en parla Manjarrés (2013): “No ha de entendre-se la beneficència como caridad o piedad, ya que se desarrolla entre seres humanos autonomos con derecho a decidir” (p.3)
- **Principi de no maleficència:** es seguirà aquest principi per tal que els potencials participants no pateixin danys durant la investigació. Com molt bé en parla Manjarrés (2013) “Si en cualquier situacion o circunstancia no podemos hacer un bien debemos, al menos, no hacer un mal” (p.3)
- **Principi de justícia:** durant la investigació s’ha de donar el mateix tracte a tots els potencials participants sense imposicions. També cal remarcar que es seleccionaran els participants que en puguin sortir beneficiats.

5.5. Procediment

Per poder iniciar la recollida de dades primer es va dur a terme una cerca per obtenir l’instrument que es necessitava: l’Escala d’Actituds cap a les persones amb Discapacitat duta a terme per Verdugo et al. (1995). Una vegada es va tenir l’instrument localitzat es va dur a terme una acurada anàlisi per analitzar i reflexionar sobre els ítems existents i l’estructura.

Seguidament, es va procedir a fer un formulari de google amb totes i cadascuna de les qüestions del qüestionari, traduint-les del castellà al català, ja que la llengua vehicular dels centres elegits és la llengua catalana. Fet el formulari, es va procedir a elaborar una breu introducció o carta de presentació per informar els participants donant resposta a tres preguntes bàsiques; qui som, què és i amb què consisteix, és a dir, explicant una mica el contingut i la finalitat d’aquest qüestionari.

Així doncs, fet el formulari es va passar a realitzar una recerca a través d’Internet dels diversos centres d’Educació Primària del Pla de Mallorca, és a dir, anotant cadascun dels seus noms i els seus telèfons. Llavors, quan es va tenir localitzats tots els centres desitjats es va procedir a fer una trucada telefònica a tots els centres per informar-los sobre el qüestionari i demanar-los la seva participació.

Una vegada informats els centres, es va passar a enviar de manera telemàtica, és a dir, a través dels correus de cadascun dels centres el formulari perquè els equips directius ho poguessin fer arribar als mestres d'Educació Primària per poder-los contestar.

A causa de la manca de participació que hi va haver, es va procedir a redactar un nou missatge per incitar i motivar als mestres a seguir participant, fent-los conscients de la gran importància que tenia les seves opinions i les seves respostes. Així i tot, les respostes no varen augmentar i per això es va optar per treure còpies del qüestionari i anar de manera presencial a tots i cadascun dels centres esmentats.

En el moment d'entrega dels qüestionaris es va acordar una data de recollida d'aquests. Cal dir, que hi va haver alguns centres que varen retornar tots els qüestionaris en blanc o alguns on varen tenir una participació bastant baixa amb relació a la quantitat de docents que eren, i per això, es varen prescindir de les seves respostes. Així doncs, ens vàrem quedar amb les respostes dutes a terme pels centres educatius procedents de: Lloret de Vistalegre, Sineu, Muro, Costitx, Villafranca i Maria de la Salut.

Llavors, una vegada recopilats tots els qüestionaris es va procedir a crear la matriu de dades amb cadascuna de les respostes dutes a terme pels potencials participants amb el programa excel.

5.6. Instrument

L'instrument que s'ha utilitzat per dur a terme aquest estudi, ha estat l'Escala d'Actituds cap a les persones amb Discapacitat (Verdugo et al., 1995). Aquesta escala és considerada com una escala multidimensional que ens és útil per analitzar o avaluar les actituds de la societat en general cap a les persones amb algun tipus de discapacitat. En el nostre cas, serà enfocada per dur a terme una avaluació de quina és l'actitud dels docents. Cal remarcar, que aquest instrument es va desenvolupar al nostre país. D'altra banda, també cal dir que compta amb estudis que demostren la seva fiabilitat com és "Alfa de Cronbach 0,92".

Taula 12: *Fitxa tècnica de l'instrument utilitzat*

FITXA TÈCNICA DELS INSTRUMENTS	
Nom	Escala d'Actituds cap a les persones amb discapacitat
Autors	Miquel Àngel Verdugo, Alonso Benito Arias Martínez i Cristina Jenaro Río
Any	1994
Objectiu	Conèixer les actituds dels docents envers a les persones amb discapacitat
Dimensions	<ol style="list-style-type: none">1. Valoració capacitat i limitacions2. Reconeixement/Negació de drets3. Implicació personal4. Qualificació genèrica5. Assumpció de rols
Grau d'aplicació	Docents d'Educació Primària

Font: *Elaboració pròpia*

Aquesta escala conté 37 ítems amb 5 subescales on els potencials participants han d'aportar la seva perspectiva dient si estan d'acord o no amb aquests. Així doncs, les respostes són: molt d'acord, bastant d'acord, bastant desacord i molt desacord.

Cal dir que hem utilitzat l'escala de Likert per poder dur a terme un mesurament d'aquestes actituds. Aquesta escala compta amb 4 graus de resposta on a cada resposta se li ha atribuït els nombres de l'1 al 4 amb una puntuació màxima de 124 i una puntuació mínima de 31. Llavors, cada resposta queda de la següent manera:

Taula 13: *Escala de valoració de l'instrument*

ESCALA DE VALORACIÓ	
Molt d'acord	4
Bastant d'acord	3
Bastant desacord	2
Molt desacord	1

Font: *Elaboració pròpia*

Pel que fa als factors que es troben dins d'aquesta escala, segons Verdugo et al., (2015) són:

- **Factor 1:** “*Valoración de Limitaciones y Capacidades*” on els potencials participants han de contestar depenent de la concepció que tenen envers les persones amb algun tipus de discapacitat
- **Factor 2:** “*Reconocimiento/Negación de Derechos*” on menciona els drets que tenen les persones amb discapacitat (normalització i integració social)
- **Factor 3:** “*Implicació Persona*” on fa referència als comportaments que tenen les persones envers a la integració de les persones amb discapacitat.
- **Factor 4:** “*Calificación Genérica*” fa referència a algunes atribucions que es duen a terme de manera general sobre les característiques, que, presumptament, defineixen la manera de ser o la manera de comportar-se de les persones amb alguna discapacitat.
- **Factor 5:** “*Asunción de Roles*” (comprèn els ítems 19, 30) fa referència a la consideració o acceptació que té el potencial participant envers la perspectiva que tenen les persones amb discapacitat de si mateixos.

D'altra banda, l'escala de Verdugo et al., (2015) també recolleix les variables de: el gènere, l'edat, el tipus de carrera, si han tingut o no contacte amb alguna persona amb discapacitat. Si han tingut se'ls demana de quin tipus: familiar, laboral, entre altres. I també, amb quina freqüència s'ha produït aquest contacte, és a dir, si és un contacte habitual, alguna vegada... Així doncs, aquestes 6 variables passaran a formar part del nostre estudi.

Si fem una anàlisi de cadascun dels ítems que comprenen els factors, podem observar que n'hi ha que són positius o negatius (Verdugo et al., 2015):

Taula 14: Classificació dels ítems positius i negatius

FACTOR	ÍTEM	+ o -
4	1- Les persones amb discapacitat poden sentir-se tan satisfetes de si mateixes com qualsevol persona	+
2	2- Les persones amb discapacitat haurien de tenir les mateixes oportunitats de treball que qualsevol altra persona	+
2	3- Les persones amb discapacitat són menys productives en el seu lloc de treball que les persones sense discapacitat	-
2	4- S'hauria de fer alguna cosa per aconseguir una major integració de les persones amb discapacitat, per exemple, facilitant-los l'accés a alguns llocs públics	+
2	5- Les persones amb discapacitat severa haurien de ser confinades en centres especials	-
3	6- En situacions socials, prefereixo no trobar-me amb persones amb discapacitat	-
2	7- Les persones amb discapacitat són tan valuosos com qualsevol altre	+
3	8- En general em sent malament en companyia d'una persona amb discapacitat	-
3	9.- Si em cités amb una persona amb discapacitat, em preocuparia el que la gent pogués pensar	-
2	10- Les persones amb discapacitat són capaces d'adaptar-se a una vida independent	+
3	11- Si tingués un familiar proper amb una discapacitat, evitaria comentar-ho amb la resta de les persones	+
2	12- Les persones amb discapacitat haurien de poder divertir-se amb la resta de persones	+
1	13- Les persones amb discapacitat poden gaudir de l'esport tanc com qualsevol altra persona	+

3	14- Crec que em resultaria fàcil relacionar-me amb una persona amb discapacitat	+
3	15- Si hagués de parlar amb una persona amb discapacitat, em preocuparia no saber com comportar-me	-
3	16- Podria citar-me amb una persona amb discapacitat amb la mateixa facilitat que amb qualsevol altra persona	+
1	17- Les persones amb discapacitat poden aconseguir un elevat nivell d'autodeterminació i independència	+
3	18- M'agradaria que el meu fill es relacionés amb altres nins amb discapacitat	+
2	19- Els treballadors amb discapacitat haurien de rebre el mateix salari que els que no tenen discapacitat	+
2	20- Les persones amb discapacitat tenen els mateixos drets que la resta de les persones	+
3	21- Evitaria acompanyar a una persona amb discapacitat a menjar a un restaurant en el qual em coneguessin	-
4	22- El comportament de les persones amb discapacitat en general és irritant	-
5	23- Els programes de rehabilitació per a les persones amb discapacitat són excessivament costosos per les poques coses que s'aconsegueixen	-
2	24- Els nins amb discapacitat haurien d'acudir a les mateixes escoles que els altres nins	+
5	25- No m'importaria tenir com amic o amiga a una persona amb discapacitat	+
1	26- Les persones amb discapacitat poden tenir una personalitat tan equilibrada com les persones sense discapacitat	+
4	27- Les persones amb discapacitat són tan amistoses com qualsevol altra persona	+

3	28- Trobar-me amb una persona amb discapacitat em produeix tensió i malestar	-
3	29- Si hagués de treballar amb una persona amb discapacitat, em limitaria a mantenir amb ella una relació superficial	-
2	30- S'hauria de gastar més diners en suprimir les barreres físiques que segueixen dificultant la vida a les persones amb discapacitat	+
2	31- Els diners que es gasten en atendre a les persones amb discapacitat s'haurien de destinar a problemes socials més urgents	-

Font: *Elaboració pròpia*

5.7. Procés d'anàlisi i interpretació de les dades

L'anàlisi de dades s'ha dut a terme des d'una perspectiva quantitativa. Per dur-lo a terme s'ha utilitzat el paquet estadístic del programa SPSS Statistics 24 per a Windows, juntament amb l'excel per crear la matriu de dades.

En general, les dades que s'han obtingut amb la mostra tenen una puntuació amb una mitjana global de 3,583 i una desviació global de 0,726 a una escala que té un valor mínim d'1 (totalment desacord) i amb un màxim de 4 (totalment d'acord). Així doncs, una puntuació que es trobi més propera a 4 en els ítems positius de l'escala interpretarem que l'actitud és positiva cap als alumnes amb discapacitat. i pel que fa als ítems negatius també, ja que s'ha procedit a invertir el valors. També, podem observar que la mitjana dels factors positius és 3,609 aproximadament i la seva desviació és de 0,727. Pel que fa a la mitjana dels factors negatius és del 2,773 aproximadament amb una desviació del 0,011. Llavors, podem dir que la mostra analitzada presenta una actitud positiva cap a la discapacitat.

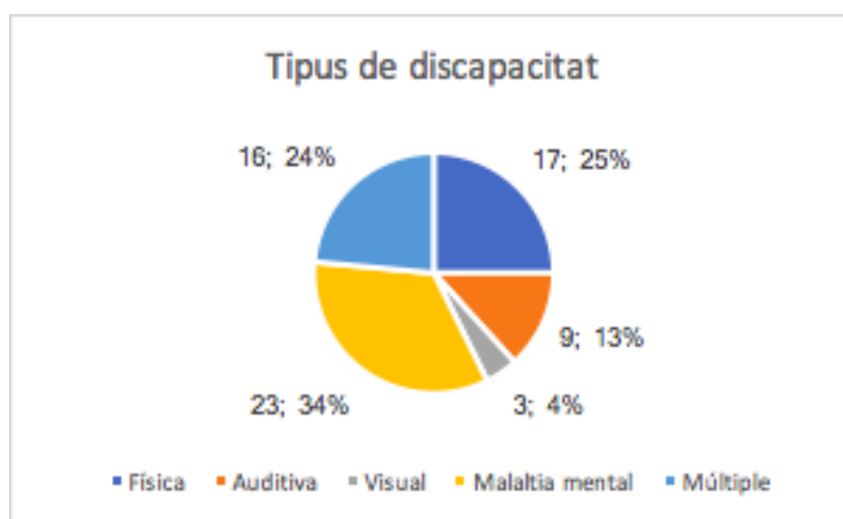
Taula 15: Aspectes descriptius de les subescales

Escales	Mitjana global	Desviació global	Mitjana Factors (-)	Mitjana factors (+)	Desviació factors (+)	Desviació factors (-)
F1. Valoració de capacitats i limitacions	3,626	0,509	-	3,626	0,509	-
F2. Reconeixement/Negació dels drets	3,718	0,475	3,552	3,774	0,442	0,001
F3. Implicació personal	3,436	1,048	3,682	3,003	1,594	0,411
F4. Qualificació genèrica	3,783	0,386	3,763	3,793	0,411	0,007
F5. Assumpció de rols	3,353	1,213	3,490	3,851	0,680	0,045
Mitjana global	3,583	0,726	2,773	3,609	0,727	0,011

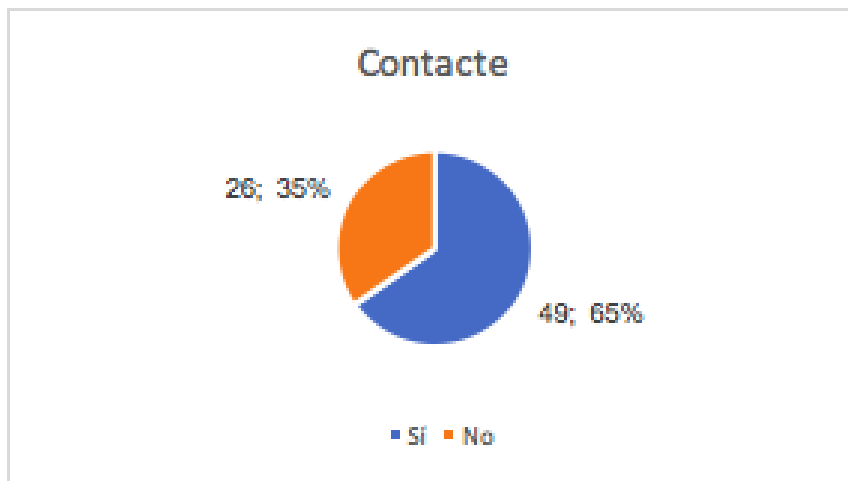
Font: Elaboració pròpia

5.7.1 Resultats obtinguts

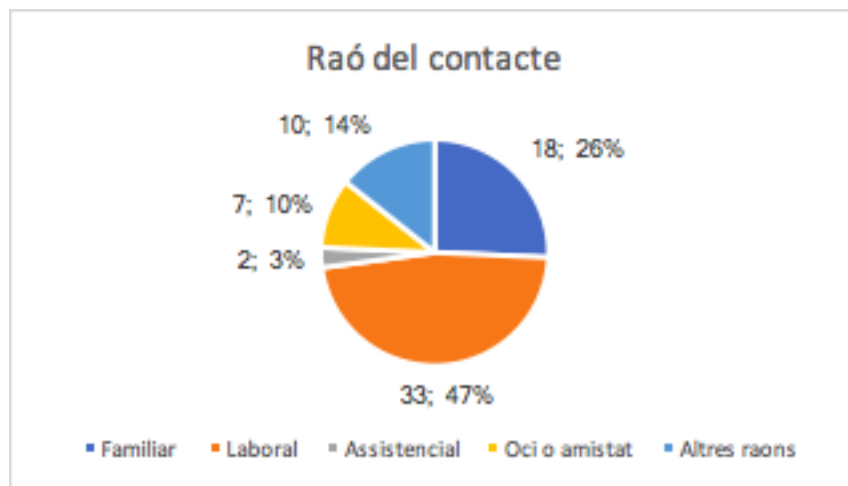
En aquest primer gràfic podem veure amb quin tipus de discapacitat s'han trobat els docents dins les seves aules. En primer lloc, la majoria de docents, concretament amb un 34%, s'han trobat amb malalties mentals, seguit del 24% amb discapacitat física, un 24% amb discapacitat múltiple, un 13% amb discapacitat auditiva, i finalment un 4% amb discapacitat visual.



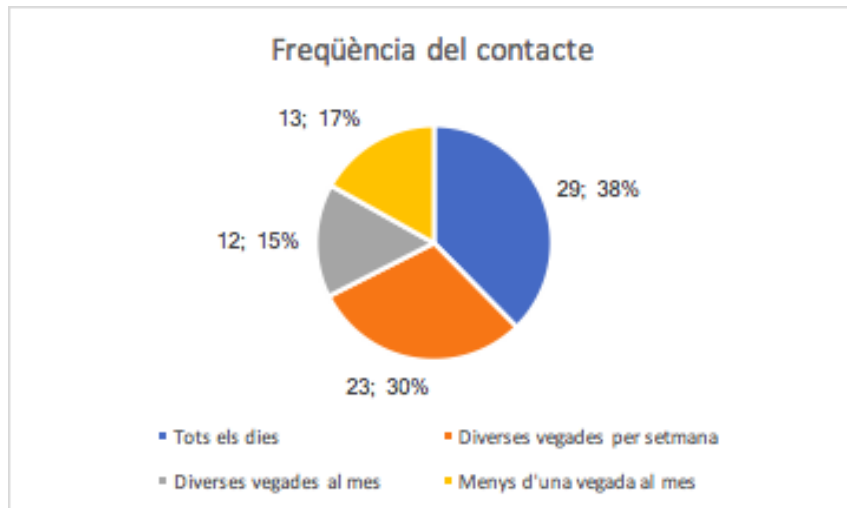
En aquest segon gràfic, podem veure que la majoria dels potencials participants, concretament un 65%, han tingut contacte amb alumnes amb algun tipus de discapacitat. En canvi, un 35% manifesta que no ha tingut cap mena de contacte.



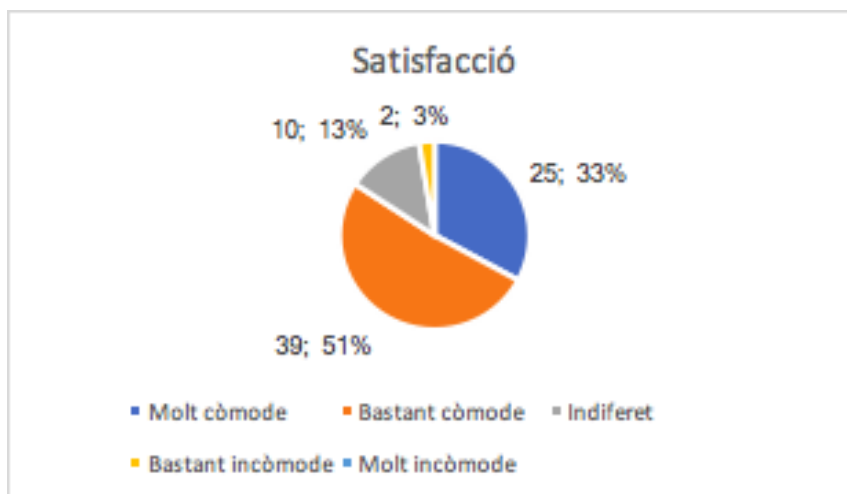
En aquest tercer gràfic, podem veure la raó del contacte que han mantingut els potencials participants amb els alumnes amb discapacitat ha estat la laboral amb un 47%, seguit de la familiar amb un 26%, altres raons un 14%, per oci o amistat un 10% i finalment, un 3% per raons assistencials.



En aquest quart gràfic, podem observar la freqüència del contacte per part dels docents amb els alumnes amb algun tipus de discapacitat, podem veure que la majoria dels potencials participants, concretament un 38%, mantenen una freqüència de contacte diària, és a dir, cada dia de la setmana. D'altra banda, podem veure que un 30% mantenen una freqüència del contacte diverses vegades per setmana, seguidament amb un 17% la freqüència és de menys d'una vegada al mes, i finalment amb un 15%, la freqüència és de diverses vegades al mes.



En aquest darrer gràfic, podem veure com es senten els docents davant la presència d'algun alumne amb discapacitat. Així doncs, un 51% manifesta que es sent bastant còmode, seguit del 33% que es sent molt còmode, un 13% indiferent i finalment, un 3% es sent bastant incòmode davant la presència d'alumnes amb algun tipus de discapacitat.



5.7.2. Resultats obtinguts de les hipòtesis

Hipòtesi 1: *Actitud dels docents cap a les persones amb discapacitat segons el gènere*

Per dur a terme l'avaluació de les diferències existents en la variable dependent (actitud), s'ha procedit a utilitzar la prova de normalitat.

Pruebas de normalidad

	Sexe	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Estadístico	gl	Sig.	Estadístico	gl	Sig.
Actitud	Homes	,207	14	,107	,876	14	,050
	Dones	,125	62	,018	,856	62	,000

a. Corrección de significación de Lilliefors

Atenent els resultats de la prova de Shapiro-Wilk podem comprovar que una de les distribucions és normal però la prova pel grup de dones no surt normal. Per tant, no podem aplicar una prova paramètrica, ja que no podem ratificar la normalitat d'almenys una de les distribucions. S-W (dones) = 0.856; $p=0.000 < \text{ALPHA} = 0,05$

Prueba de Mann-Whitney

Rangos

	Sexe	N	Rango promedio	Suma de rangos
Actitud	Homes	14	44,68	625,50
	Dones	62	37,10	2300,50
	Total	76		

Estadísticos de prueba^a

	Actitud
U de Mann-Whitney	347,500
W de Wilcoxon	2300,500
Z	-1,162
Sig. asintótica(bilateral)	,245

a. Variable de agrupación:
Sexe

Podem comprovar que els resultats d'actituds dels homes són majors que els de les dones, però atenent el valor Z no podem dir que les diferències siguin significatives. $Z = -1,162$; $p = 0,245 > \text{ALPHA} = 0,05$

Per tant, podem concloure que és indiferent mesurar l'actitud per homes i dones perquè resulta ser igual. Així doncs, **no podem rebutjar la hipòtesi nul·la** l'hem d'acceptar.

Hipòtesi 2: *Actitud dels docents envers als alumnes amb discapacitat segons la raó del contacte*

S'ha hagut de generar una nova variable en funció del criteri de major o menor apropament, a causa de la manca de subjectes que havien respost a alguns dels valors de la variable.

Per dur a terme l'anàlisi de normalitat de la variable actitud per a cada un dels grups que conformen la nostra variable raó obtenim que en cap dels dos grups la distribució observada sigui els paràmetres d'una llei normal. Per tant, no podem aplicar una prova no paramètrica. S-W (raó propera) = 0,831; $p = 0,003 < \text{ALPHA} = 0,05$. S-W (raó allunyada) = 0,881; $p = 0,000 < \text{ALPHA} = 0,05$.

Pruebas de normalidad

Raó_gen	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Estadístico	gl	Sig.	Estadístico	gl	Sig.
Actitud Raó propera	,177	19	,119	,831	19	,003
Raó allunyada	,154	57	,002	,881	57	,000

a. Corrección de significación de Lilliefors

Prueba de Mann-Whitney

Rangos				
	Raó_gen	N	Rango promedio	Suma de rangos
Actitud	Raó propera	19	33,18	630,50
	Raó allunyada	57	40,27	2295,50
	Total	76		

Estadísticos de prueba^a

Actitud	
U de Mann-Whitney	440,500
W de Wilcoxon	630,500
Z	-1,214
Sig. asintótica(bilateral)	,225

a. Variable de agrupación:
Raó_gen

No trobem que hi hagi diferències entre les diverses raons a través de les quals es coneixen aquestes persones pel que fa a l'actitud. Per tant, **no podem rebutjar la hipòtesi nul·la** i hem d'acceptar que l'actitud pels distints grups és la mateixa. $Z = -1,214$; $p = 0,225 > \text{ALPHA} = 0,05$.

Hipòtesis 3: *Actitud dels docents envers als alumnes amb discapacitat segons la freqüència del contacte*

Pruebas de normalidad ^c							
	Freqüència del contacte	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Estadístico	gl	Sig.	Estadístico	gl	Sig.
Actitud	Tots els dies	,140	17	,200 [*]	,939	17	,307
	Diverses vegades per setmana	,211	18	,034	,777	18	,001
	Diverses vegades al mes	,204	8	,200 [*]	,900	8	,288
	Menys d'una vegada al mes	,141	12	,200 [*]	,965	12	,854

*. Esto es un límite inferior de la significación verdadera.

a. Corrección de significación de Lilliefors

c. Actitud es constante cuando Freqüència del contacte = 1. Se ha omitido.

Prèviament hem passat la prova de normalitat i podem comprovar que en una de les categories, concretament la categoria de "diverses vegades per setmana" no segueix la llei normal. Per tant, en el moment en què una de les distribucions no segueix la llei normal no podem fer comparacions basades en proves paramètriques. $S-W = 0,777$; $p = 0,001 < \text{ALPHA} = 0,05$

Prueba de Kruskal-Wallis

Rangos

Frequència del contacte		N	Rango promedio
Actitud	Tots els dies	18	30,83
	Diverses vegades per setmana	18	29,69
	Diverses vegades al mes	8	17,94
	Menys d'una vegada al mes	12	30,25
	Total	56	

Estadístics de prueba

Actitud	
H de Kruskal-Wallis	3,978
gl	3
Sig. asintótica	,264

a. Prueba de Kruskal Wallis

b. Variable de agrupación: Freqüència del contacte

Aplicant la prova de Kruskal-Wallis per observar l'actitud en funció del nombre de vegades que es pren el contacte amb els alumnes amb algun tipus de discapacitat, podem concloure que les diferències no són significatives. $K-W = 3,978$; $p = 0,264 > \text{ALPHA} = 0,05$. Per tant, **acceptem la hipòtesi nul·la**.

Hipòtesis 4: *Actitud dels docents segons la comoditat que senten amb la presència d'alumnes amb discapacitat*

Pruebas de normalidad

Satisfacció del contacte		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Estadístico	gl	Sig.	Estadístico	gl	Sig.
Actitud	Molt còmode	,145	21	,200*	,906	21	,046
	Bastant còmode	,151	41	,019	,803	41	,000
	Indiferent	,208	9	,200*	,912	9	,329
	Bastant incòmode	,260	2	.			

*. Esto es un límite inferior de la significación verdadera.

a. Corrección de significación de Lilliefors

Prèviament hem passat la prova de normalitat i podem comprovar que en una de les categories, concretament la categoria de "diverses vegades per setmana" no segueix la llei normal. Per tant, en el moment en què una de les distribucions no

segueix la llei normal no podem fer comparacions basades en proves paramètriques. S-W (molt còmode) = 0,906; $p = 0,046 < \text{ALPHA} = 0,05$. S-W (bastant còmode) = 0,803; $p = 0,000 < \text{ALPHA} = 0,05$.

Hem eliminat la categoria anomenada “bastant incòmode”, ja que només teníem dos subjectes que l’havien respost. Tampoc hem contemplat la quarta categoria perquè cap subjecte l’havia contestada. Per tant, hem aplicat la prova de Kruskal-Wallis per les altres tres categories.

Prueba de Kruskal-Wallis

Rangos			
	Satisfacció del contacte	N	Rango promedio
Actitud	Molt còmode	21	43,52
	Bastant còmode	41	34,99
	Indiferent	9	23,06
	Total	71	

Estadísticos de prueba^a

	Actitud
H de Kruskal-Wallis	6,456
gl	2
Sig. asintótica	,040

a. Prueba de Kruskal-Wallis

b. Variable de agrupación: Satisfacció del contacte

Podem observar que hi ha diferències. $K-W = 6,456$; $p = 0,040 < \text{ALPHA} = 0,05$

Així doncs, s’ha procedit a mirar les diferències entre les diverses categories per veure si hi ha diferències entre elles. Per tant, aplicarem a mesura de prova Post-hoc la prova de Mann-Whitney.

Prueba de Mann-Whitney

Rangos

Satisfacció del contacte		N	Rango promedio	Suma de rangos
Actitud	Molt còmode	21	36,57	768,00
	Bastant còmode	41	28,90	1185,00
Total		62		

Estadísticos de prueba^a

Actitud	
U de Mann-Whitney	324,000
W de Wilcoxon	1185,000
Z	-1,588
Sig. asintótica(bilateral)	,112

a. Variable de agrupación:
Satisfacció del contacte

Prueba de Mann-Whitney

Rangos

Satisfacció del contacte		N	Rango promedio	Suma de rangos
Actitud	Molt còmode	21	17,95	377,00
	Indiferent	9	9,78	88,00
Total		30		

Estadísticos de prueba^a

Actitud	
U de Mann-Whitney	43,000
W de Wilcoxon	88,000
Z	-2,339
Sig. asintótica(bilateral)	,019
Significación exacta [2* (sig. unilateral)]	,019 ^b

a. Variable de agrupación:
Satisfacció del contacte

b. No corregido para
empates.

Prueba de Mann-Whitney

		Rangos		
	Satisfacció del contacte	N	Rango promedio	Suma de rangos
Actitud	Bastant còmode	41	27,09	1110,50
	Indiferent	9	18,28	164,50
	Total	50		

Estadísticos de prueba^a

	Actitud
U de Mann-Whitney	119,500
W de Wilcoxon	164,500
Z	-1,645
Sig. asintòtica(bilateral)	,100
Significaci3n exacta [2* (sig. unilateral)]	,101 ^b

a. Variable de agrupaci3n:
Satisfacci3n del contacte

b. No corregido para empates.

Despr3s de dur a terme les comparacions entre les categories, podem observar que nom3s hi ha hagut difer3ncies entre la categoria 1 i 3 no havent difer3ncies entre la 2 i les altres. Llavors, **rebutgem la hip3tesi nul·la**. $Z = -2,339$; $p = 0,019 < \text{ALPHA} = 0,05$.

Hip3tesis 5: *Actitud dels docents segons la seva edat envers amb alumnes amb discapacitat*

Pruebas de normalidad

	Edat_gen	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Estadístico	gl	Sig.	Estadístico	gl	Sig.
Actitud	21-40	,206	26	,006	,742	26	,000
	41-50	,107	27	,200 [*]	,941	27	,129
	51 o m3s	,182	23	,046	,939	23	,167

*. Esto es un l3mite inferior de la significaci3n verdadera.

a. Correcci3n de significaci3n de Lilliefors

Pr3viament hem passat la prova de normalitat i podem comprovar que en una de les categories, concretament la categoria de "diverses vegades per setmana" no segueix la llei normal. Per tant, en el moment en qu3 una de les distribucions no

segueix la llei normal no podem fer comparacions basades en proves paramètriques. $S-W (21-40) = 0,742$; $p = 0,000 < \text{ALPHA} = 0,05$.

Per dur a terme l'anàlisi d'aquesta variable hem procedit a ajuntar diverses categories per falta de subjectes, generant una nova variable Edat amb menys categories.

Prueba de Kruskal-Wallis

Rangos			
	Edat_gen	N	Rango promedio
Actitud	21-40	26	35,50
	41-50	27	43,37
	51 o més	23	36,17
	Total	76	

Estadísticos de prueba^a

	Actitud
H de Kruskal-Wallis	2,057
gl	2
Sig. asintótica	,358

a. Prueba de Kruskal Wallis

b. Variable de agrupación: Edat_gen

Després de dur a terme la prova de Kruskal-Wallis trobem que no hi ha diferència en quant a la variable dependent actitud en funció de l'edat. $K-W = 2,057$; $p = 0,358 > \text{ALPHA} = 0,05$. Per tant, **acceptem hipòtesi nul·la** que implica la no diferència entre grups.

6. Discussió dels resultats

Aquest estudi s'ha dut a terme amb l'objectiu de determinar les actituds dels docents d'alguns centres d'Educació Primària de Mallorca envers les persones amb algun tipus de discapacitat.

Cal dir, que els resultats que s'han obtingut després de dur a terme l'anàlisi de dades ens permeten veure que la majoria de docents tenen una actitud positiva

envers les persones amb discapacitat. Així doncs, no mostren actituds negatives en el moment de mantenir un contacte amb aquests alumnes.

D'altra banda, cal dir que s'han trobat resultats d'estudis duts a terme amb l'Escala d'Actituds cap a les persones amb Discapacitat duta a terme per Verdugo et al. (1995) com els que han dut a terme Martínez i Bilbao (2011), Araya et al. (2014), Suriá (2012), Alemany i Villuendas (2004) i Flores (2007) on es poden observar resultats que corroboren les actituds positives cap a les persones amb discapacitat.

Els resultats obtinguts amb la primera taula, és a dir, amb la hipòtesi que les dones tenen una actitud més positiva que els homes, hem pogut comprovar que no existeixen diferències significatives entre les actituds quant al gènere. Així doncs, no s'ha pogut evidenciar que les dones tinguin una actitud més positiva que els homes. Uns dels estudis que recolzen els nostres resultats, són els estudis duts a terme per Domínguez (2013), Moreno et al. (2006) i Suriá (2012), ja que en el seu estudi hi ha una certa relació de similitud en els resultats d'aquesta variable, però així i tot conclou que tant homes com dones tenen una actitud positiva envers els alumnes amb discapacitat. Així doncs, mostren que no hi ha diferències significatives amb el gènere. Llavors, conclouen que no troben diferències significatives pel que fa al gènere. En canvi, en l'estudi dut a terme per Alemany i Villuendas (2004) i Flores (2007) conclouen que els homes tenen actituds més positives que les dones envers els alumnes amb discapacitat.

Pel que fa a la taula dos, és a dir, amb la hipòtesi que els docents que han tingut un contacte més estret amb persones amb discapacitat tenen una actitud més positiva, hem pogut comprovar que no trobem que hi hagi diferències entre les diverses raons a través de les quals es coneixen aquestes persones quant a l'actitud. Pel que fa als estudis duts a terme per Martínez i Bilbao (2011) sí que troben una diferència entre les diverses raons dient que les puntuacions mitjanes dels docents que han tingut un contacte més estrès amb persones amb discapacitat són majors a les d'aquells que no han tingut un contacte ($p = 0,02$).

Pel que fa a la taula tres, és a dir, amb la hipòtesi com més freqüent sigui aquest contacte el docent tindrà una actitud més positiva envers els alumnes amb discapacitat, hem pogut comprovar que les diferències no són significatives.

Pel que fa a la taula quatre, és a dir, amb la hipòtesi les persones que es senten més còmodes davant la presència dels alumnes amb discapacitat tenen una actitud més positiva, hem pogut comprovar que hi ha diferències entre els docents que es senten molt còmodes i els que mostren indiferència amb la presència d'alumnes amb discapacitat. En canvi, no s'han trobat diferències entre els docents que es senten bastant còmodes i els docents que es senten molt còmodes o els hi és indiferent.

Pel que fa a la taula cinc, és a dir, amb la hipòtesi el docent amb el docent amb una edat jove (amb poca experiència) tenen una actitud més negativa que els docents de major edat (amb més experiència), hem pogut comprovar que no hi ha diferència quant a la variable dependent actitud en funció de l'edat. Així i tot, en les investigacions dutes a terme per León i Avargues (2007) i Cordeiro et al., (2000) es pot veure que els joves tenen una actitud més negativa envers els alumnes amb algun tipus de discapacitat. En canvi, en l'estudi dut a terme per Garabal (2015) conclou que no existeix la relació entre els anys dels docents i l'actitud d'aquests envers els alumnes amb algun tipus de discapacitat.

7. Conclusions i reflexions finals

Al principi d'aquesta investigació ens plantejàvem conèixer les actituds dels docents envers els alumnes amb algun tipus de discapacitat, plantejant una sèrie d'hipòtesis a les quals cercàvem donar resposta. L'estudi s'ha dut a terme a través de l'Escala D'actituds cap a les Persones amb Discapacitat.

Cal dir, que de manera general els resultats que s'han obtingut a través d'aquest qüestionari ens han permès arribar a la conclusió que els docents dels centres que han participat en l'estudi tenen han demostrat tenir una actitud positiva envers els alumnes amb algun tipus de discapacitat, ja que de les puntuacions obtingudes han estat molt positiva i no hi ha hagut cap puntuació alta pel que fa en les actituds

negatives. Llavors, és essencial seguir investigant seguint el fil conductor d'aquest tipus d'estudis amb una mostra més gran de participants i amb un temps més considerable amb la finalitat de crear un projecte de millora cap a la inclusió dels alumnes amb algun tipus de discapacitat. Per això, es podria agafar aquest estudi i dur a terme un estudi amb un estudi més gran, juntament amb un context més ampli.

Així doncs, cal remarcar la necessitat de seguir analitzant l'actitud que tenen els docents envers la discapacitat i els diversos factors que poden influir d'alguna manera en ella, ja que l'actitud és la peça clau per poder aconseguir la inclusió. Per tant, es podria tenir en compte altres variables que poguessin influir en les actituds dels docents envers els alumnes amb discapacitat, com per exemple: la variable de la funció del docent, la variable del nombre d'alumnes amb algun tipus de discapacitat per a cada docent...

També, seria de gran interès que es duguessin a terme més formacions envers la inclusió per poder arribar a afavorir més aquesta actitud positiva per part dels docents, ja que considerem que l'educació és la peça clau de tot canvi. De fet, seria interessant que després de la formació es pogués tornar a passar el qüestionari, per tal de poder comparar si hi ha hagut canvis significatius en l'antes i el després.

D'altra banda, seria interessant poder comptar amb una figura que s'encarregués de vetllar per la inclusió d'aquests alumnes dins les aules i en la comunitat educativa en general i també, a donar suport i estratègies als docents per tal de poder oferir una educació de qualitat.

8. Limitacions

Pel que fa a les limitacions d'aquest estudi, cal remarcar la part de la mostra, ja que els resultats obtinguts representen un percentatge baix envers la població docent que hi ha a l'illa de Mallorca. De fet, si s'hagués dut a terme aquest estudi amb una mostra més gran, tal vegada s'haguera obtingut resultats més diversos. Així i tot, cal

remarcar que ha estat bastant difícil arribar a aconseguir tota la participació desitjada, ja que la situació sanitària ha dificultat molt la resposta per part del docent perquè es sentien molt aclaparats amb la seva feina i manifestaven la manca de temps per contestar el qüestionari.

D'altra banda, és important remarcar que el fet de treballar amb l'instrument del qüestionari fa que els participants puguin, d'alguna manera, estar influenciats pel que es coneix com la "desitjabilitat social", ja que segons Verdugo i Arias (1991, citat a Domínguez, 2013) remarquen que aquest tipus d'escala tendeixen més a avaluar la part més cognitiva dels potencials participants, és a dir, el seu pensament i les seves verbalitzacions i no tant les seves execucions, és a dir, el que fan. Això pot provocar que els participants envers de contestar el que realment pensen, contestin així com la societat desitjaria, és a dir, amb què es coneix com a "resposta social desitjada".

Finalment, cal remarcar la limitació quant a la metodologia de l'estudi. El fet de tenir tants pocs centres fa que hi hagi una mostra més petita, per tant, aquest estudi s'hauria d'ampliar per investigacions futures.

9. Transferència i difusió

Amb els resultats d'aquest estudi el que es pretén és que arribi a totes les comunitats educatives que formen el món de l'educació. En primer lloc, amb aquest estudi s'elaborarà un pòster informatiu que es farà arribar a tots els centres educatius de Mallorca, per tal de conscienciar i recordar als/les docents la importància que té la seva actitud respecte als infants, tant amb discapacitat com sense. Finalment, també es farà una compareixença amb els alumnes que cursin el grau d'Educació Infantil i Primària, per fer-los veure la importància que té estimar i tenir ganes d'emprendre el camí que han començat amb actituds positives, ja que d'aquestes en dependrà la motivació, la seguretat, la confiança i les ganes de gaudir per part dels infants de l'educació.

10. Referències bibliogràfiques

Acosta, A., & Arráez, T. (2014). Actitud del docente de educación inicial y primaria ante la inclusión escolar de las personas con discapacidad motora. *Revista de investigación*, 38(83), 135-154.

Acuñas, M. G. (2003). *Variables de éxito en la formación del profesorado* (Doctoral dissertation, Universidad de Extremadura).

Aguiló, A. V. (2019). *el nivell d'autoeficàcia i d'autocompassió dels mestres i la seva relació amb les pràctiques inclusives* (Doctoral dissertation, Universitat de les Illes Balears).

Alemany, I. & Villuendas, M.D. (2004). Las actitudes del profesorado hacia el alumnado con necesidades educativas especiales. *Convergencia*, 34, 183-215.

Alonso, M., Navarro, R., & Vicente, L. (2007). Actitudes hacia la diversidad en estudiantes universitarios. *Fòrum de recerca* (13).

Álvarez, J. L., & Buenestado, M. (2015). Predictores de las actitudes hacia la inclusión de alumnado con necesidades educativas especiales en futuros profesionales de la educación. *Revista Complutense de Educación*, 26(3), 627-645. https://doi.org/10.5209/rev_RCED.2015.v26.n3.44551

Araya, A., González, M. & Cerpa, C. (2014). Actitud de universitarios hacia las personas con discapacidad. *Educ.* 17 (2), 289-305. Doi. 10.5294/edu.2014.17.2.5.

Arenas, K., Patiño, A., Pirela, C., & Paz, D. (2011). La discapacidad auditiva y el docente universitario. Una realidad poco abordada. *Interacción y Perspectiva: Revista de Trabajo Social*, 1(1), 5–19.

Arias, V., Arias, B., Verdugo, M. A., Rubia, M. & Jenaro, C. (2016). Evaluación de las actitudes de los profesionales hacia las personas con discapacidad. *Siglo Cero*, 47(2), 7-41.

Ayuso, J. L., Nieto, M., Sánchez, J., & Vázquez, J. L. (2006). Clasificación Internacional del Funcionamiento, la Discapacidad y la Salud (CIF): aplicabilidad y utilidad en la práctica clínica. *Med Clin (Barc)*, 126(12), 461-6.

Barrio, I.M., & Simón-, P. (2006). Ethical problems of qualitative research. *Medicina Clínica*, 126(11), 418-423. <https://doi.org/10.1157/13086126>

Bermejo, M. L. (2007). Actitud del profesorado ante la integración del alumnado con discapacidad en Extremadura. Tesis Doctoral. Universidad de Extremadura.

Borg, M.G. & Falzon, J.M. (1989). Stress and job satisfaction among primary school teachers in Malta. *Educational Review*, 41, 271-279.

Cabrero, J. R., & Rizzo, A. P. (2008). El modelo de la diversidad: una nueva visión de la bioética desde la perspectiva de las personas con diversidad funcional (discapacidad). *Intersticios. Revista sociológica de pensamiento crítico*, 2(2).

Cáceres, C. (2004). On the concept of disability. A review of WHO proposals. *Auditio*, 2(3), 74–77. <https://doi.org/10.51445/sja.auditio.vol2.2004.0030>

Chiner, E. (2011). *Las percepciones y actitudes del profesorado hacia la inclusión del alumnado con necesidades educativas especiales como indicadores del uso de prácticas educativas inclusivas en el aula* (Tesis doctoral publicada). Universidad de Alicante.

Castillo, P., & Miranda, C. (2018). Actitud hacia la inclusión de los Estudiantes de Pedagogía de una Universidad Estatal Chilena. *Revista Latinoamericana de Educación Inclusiva*, 12(2), 133-148.

Clavijo, R., López-Calle, C., Cedillo, C., Mora, C., & Ortiz, W. (2016). Actitudes docentes hacia la educación inclusiva en Cuenca. *MASKANA*, 7(1), 13-22. <https://doi.org/10.18537/mskn.07.01.02>

Cordeiro, J., Guillén, C., Gala, F. (2000). *El Síndrome de Burnout en los Maestros de Primaria: Resultados de una investigación*. Comunicación presentada en el IX Congreso IINFAD 2000.

Dengra, R., Durán, R. & Verdugo, M.A. (1991). Estudio de las variables que afectan a las actitudes de los maestros hacia la integración escolar de niños con necesidades especiales. *Anuario Español e Iberoamericano de Investigación en Educación Especial*. Madrid: CEPE.

Domínguez, S. (2013). Actitudes hacia las Personas con Discapacidad en una muestra de estudiantes de educación secundaria de Lima. *Av. Psicología*, 21(2), 181-193. Extret de: <http://www.unife.edu.pe/publicaciones/revistas/psicologia/2013/2/Sergio-Dominguez.pdf>

Dueñas, P. (2001). El licenciado en Relaciones Industriales buscando oportunidades de trabajo para personas con discapacidad. *México: UIA GC*.

Elejabarrieta, F., & Iñiguez, L. (2010). Construcción de escalas de actitud, tipo Thurstone y Likert. *La Sociología En Sus Escenarios*, (17). Recuperado a partir de <https://revistas.udea.edu.co/index.php/ceo/article/view/6820>

Ferreira, M. A. (2010). De la minus-valía a la diversidad funcional: un nuevo marco teórico-metodológico. *Política y sociedad*, 47(1), 45-65.

Flores, R. (2007). Representaciones de género de profesores y profesoras de matemática, y su incidencia en los resultados académicos de alumnos y alumnas. En *Revista Iberoamericana de Educación*. Número 43, 2007. Recuperado en mayo de 2009 de <http://www.rieoei.org/rie43.htm>.

Fuentes, A. R., Ortega, J. L. G., Rincón, A. N., & Cara, M. J. C. (2021). Perspectivas actitudinales de docentes en ejercicio y en formación hacia la educación inclusiva. *Attitudinal perspectives of practising and trainee teachers toward educational inclusion*.

Garabal, J. (2015). Actitudes de docentes y estudiantes hacia la discapacidad en la Universidad da Coruña. *Revista de estudios e investigación en psicología y educación*, Extr.,(11), 15-19. <https://doi.org/10.17979/reipe.2015.0.11.220>

Garabal, J. Pousada, T., Clemente, P., & Saleta, J. (2018). Las actitudes como factor clave en la inclusión universitaria. *Revista Española de Discapacidad*, 6(1), 181-198. <https://doi.org/10.5569/2340-5104.06.01.09>

García, J. L. (2017). Actitudes hacia la discapacidad de aspirantes a educadores sociales. Propuestas de formación para una educación inclusiva. *Revista de Educación Inclusiva*, 9(1).

García, M. & Llorens, S. (2003, mayo). ¿Influyen los obstáculos laborales en el malestar docente? VIII Jornadas de Fomento de la Investigación en Ciencias Humanas y Sociales. Universitat Jaume I. Castellón.

García, C. E., & Sánchez, A. S. (2001). Clasificaciones de la OMS sobre discapacidad. *Boletín del RPD*, 50, 15-30.

Granada, M., Pomés, M. P., & Sanhueza, S. (2013). Actitud de los profesores hacia la inclusión educativa.

Muntaner, J. J. (2010). De la integración a la inclusión: un nuevo modelo educativo. *J. J. Guasp, De la integración a la inclusión: un nuevo modelo educativo*.

Hueso, A., & Cascant, M. (2012). Metodología y técnicas cuantitativas de investigación.

Institut d'Estudis Catalans. (2007). *Diccionari de la llengua catalana* (2a ed.).

Jaguaco, M. C. (2020). *Actitud de los docentes frente a la inclusión de estudiantes con discapacidad. Caso colegio Marie Clarac* (Master's thesis).

León, J. i Avargues, M. (2007). Evaluación del estrés sociolaboral en el personal la Universidad de Sevilla. *Revista Mapfre Medicina*, 18, 323-332.

Loreman, T., Forlin, C., & Sharma, U.(2007). An international comparison of pre-service teacher attitudes towards inclusive education. *Disability studies quarterly*, 27(4).

López, M., Echeita, G. & Martin, E. (2009). Concepciones sobre el proceso de inclusión educativa de alumnos con discapacidad intelectual en la educación secundaria obligatoria. *Cultura y Educación*, 21(4), 485-496.

Manjarrés, S. (2013). Aplicación de los principios éticos a la metodología de la investigación. *Enfermería en Cardiología*, 58(1), 27-30.

Martínez, R., Bueno, A., & Limiñana, A. (2011a). Prejuicios entre los estudiantes hacia las personas con discapacidad: Reflexiones a partir del caso de la universidad de Alicante. *Alternativas: cuadernos de trabajo social* , 25 (3), 370-6.

Martínez M. A. & Bilbao, M. C. (2011b): “Los docentes de la universidad de Burgos y su actitud hacia las personas con discapacidad”. *Siglo Cero: Revista Española sobre Discapacidad Intelectual*, 42 (240): 50–78.

OMS (1980): Clasificación internacional de deficiencias, discapacidad y minusvalías. Imserso. Madrid

OMS (2001): Clasificación Internacional del funcionamiento, de la discapacidad y de la salud (CIF). Imserso. Madrid.

UNESCO (2005) *Guidelines for inclusion: ensuring access to education for all*. Paris: Naciones Unidas.

Paldeliadu, S. & Lampropoulou, V. (1997). Attitudes of special and regular education teachers towards school integration. *European Journal of Special Needs Education*, 12, 173-183.

Paz, E., & Cantero, J.(1992). *Metodología educativa I*. La Coruña: Universidade, Servicio de Publicacions.

Puerta, M. A., Sánchez, M. T., Rosales, S. T., Torres, M. H., & Jiménez, C. F. (2019). Prevención en educación infantil: estudio de las actitudes hacia la discapacidad de docentes. *Revista INFAD de Psicología. International Journal of Developmental and Educational Psychology.*, 3(1), 465-472.

Rillotta, F. & Nettelbeck, T. (2007). Effects of an awareness program on attitudes of students without an intellectual disability towards persons with an intellectual disability. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 32, 19-27.

Rodríguez, R. M., Blázquez, F. & Cubo S. (2007). Profesores de ESO y necesidades educativas especiales. *Enseñanza*, 25, 111-134.

Rojas, Y., & Fierro, A. (Julio de 2018). Recuperay el Maig de 2021, de <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/6718922.pdf>

Romañach, J., & Lobato, M. (2005). Diversidad funcional, nuevo término para la lucha por la dignidad en la diversidad del ser humano. *Foro de vida independiente*, 5, 1-8.

Salinas, M. (2014). Actitudes de estudiantes sin discapacidad hacia la inclusión de estudiantes con discapacidad en la educación superior. Departament de Psicologia Bàsica, Evolutiva i de l'Educació, Universitat Autònoma de Barcelona. Extret de: <http://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/284953/msa1de1.pdf;jsessionid=507E356F09A9AE3212D04CCD71EAD466?sequence=1>

Scruggs, T., i Mastropieri, M. (1996). Teacher perceptions of mainstreaming/inclusion, 1985-1995: A research synthesis. *Exceptional Children*, 63(1), 59-74.

Solís, P., & Borja, V. (2021). Physical Education teachers' attitudes towards the inclusion of students with disabilities. *Federación Española de Asociaciones de Docentes de Educación Física*, (39), 7-12.

Suriá, R. (2012). Discapacidad e integración educativa:¿ qué opina el profesorado sobre la inclusión de estudiantes con discapacidad en sus clases?. *Revista Española de Orientación y Psicopedagogía*, 23(3), 96-109.

Talou, C., Borzi, S., Sánchez, M. J., Gómez, M. F., Escobar, S., & Hernández, V. (2010). Inclusión escolar: Reflexiones desde las concepciones y opiniones de los docentes. *Revista de Psicología*(11),125-145.http://www.memoria.fahce.unlp.edu.ar/art_revistas/pr.4842/pr.4842.pdf

Verdugo, M. & Schalock, R. (2009). Quality of Life: From Concept to Future Applications in the Field of Intellectual Disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 6(1), 62-64.